

DE VLAAMSE MINISTER VAN CULTUUR, MEDIA, JEUGD EN BRUSSEL

TERNOTA AAN DE VLAAMSE REGERING**Betreft: CONCEPTNOTA SOCIAAL-CULTUREEL VOLWASSENENWERK****Inhoud**

TERNOTA AAN DE VLAAMSE REGERING.....	1
Betreft: CONCEPTNOTA SOCIAAL-CULTUREEL VOLWASSENENWERK	1
1. Situering.....	3
2. Landschapstekening.....	4
2.1. Actueel beleidskader	4
2.1.1. Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk	4
2.1.2. Participatiedecreet	5
2.2. Kaart van erkende en gesubsidieerde sociaal-culturele praktijken en participatie-initiatieven 6	
2.2.1. Onderdeel van een groter werkveld: het sociaal-cultureel werk.....	6
2.2.2. Sociaal-cultureel volwassenenwerk: feiten en cijfers	8
2.2.3. Participatiedecreet	18
3. Maatschappelijke ontwikkelingen en transities dagen uit	20
3.1. Vier megaontwikkelingen	20
3.2. Zes transitiegebieden bepalen sociaal-cultureel werk.....	22
4. Uitgangspunt van een nieuw decreet	24
5. Doel van een nieuw decreet.....	26
6. Bouwstenen voor een nieuw decreet	28
6.1. Werkingsterrein van het sociaal-cultureel volwassenenwerk.....	28
6.1.1. Vlaams en regionaal	28
6.1.2. De vrijetijdscontext.....	29
6.2. Meer flexibiliteit inzake organisatievorm.....	30
6.2.1. Sociaal-cultureel ondernemerschap mogelijk maken	30
6.2.2. Talentvolle beloften kansen geven.....	31
6.3. Functiegericht werken	32
6.3.1. Functiemix naar keuze.....	32

6.3.2.	Een geactualiseerd functiekader	32
6.4.	De sociaal-culturele methodiek geactualiseerd en ontleed	34
6.5.	Een vlottere in- en uitstroom van organisaties	34
6.6.	Financiële ruimte	35
6.6.1.	Een dynamisch financieel kader	35
6.6.2.	Vertrekbasis voor de financiering van het nieuwe decreet	36
6.6.3.	Een kwalitatief beoordelingssysteem.....	37
6.7.	Beleids- en beoordelingscyclus.....	38
6.7.1.	Erkenning en subsidiëring.....	38
6.7.2.	Beleidscyclus.....	39
6.7.3.	Subsidieaanvraag en verantwoordingsdocumenten.....	42
6.7.4.	Organisatie van de commissies en het voorzitterscollege	43
6.7.5.	Beleidsperiode 2016-2020.....	44
6.8.	Samenwerking ondersteunen	44
6.9.	Integratie van praktijkgerichte, laagdrempelige educatie voor kansengroepen	46
6.10.	Steunpunt en belangenbehartiging.....	47

1. Situering

In het **Vlaamse Regeerakkoord 'Vertrouwen, verbinden, vooruitgaan' 2014-2019** erkent en benadrukt de Vlaamse Regering het belang van het sociaal-cultureel volwassenenwerk in Vlaanderen en Brussel.

"Het belang van sociaal-cultureel werk in Vlaanderen en Brussel kan niet onderschat worden. Verenigingen, bewegingen en vormingsinstellingen brengen mensen bij elkaar en werken op een actieve en creatieve manier aan gemeenschapsvorming en zelfontplooiing. Vrijwilligers hebben een cruciale plaats.

De sector staat voor aanzienlijke uitdagingen. Het sociaal-cultureel werk moet zijn voortrekkersrol als bruggenbouwer in de samenleving bevestigen. We houden rekening met de gewijzigde en zeer diverse vormen waarop de Vlamingen zich tegenwoordig maatschappelijk engageren en hun actuele vragen naar niet-formele educatie en vorming. We bieden actoren met landelijk karakter voldoende flexibiliteit aan om hierop in te spelen, bevestigen het belang van het efficiënt aanwenden van overheidsmiddelen en expliciteren de functies inzake vorming, opleiding en leernetwerken. We versterken de sociaal-culturele sector, zodat deze kan blijven zorgen voor ontmoeting, ontspanning, gemeenschapsvorming, zelfontplooiing, sociale innovatie en creatief denkvermogen."

De **beleidsnota Cultuur 2014-2019** kondigt de ontwikkeling van een geactualiseerd en toekomstgericht beleidskader aan voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk:

"Sociaal-cultureel werk is er in alle vormen en gedaanten, heeft verschillende functies en rollen en spoort van lokaal tot internationaal. Meer en meer worden de sociaal-culturele organisaties geconfronteerd met een veranderde samenleving en zijn zij op zoek naar antwoorden op steeds nieuwe vragen. Ondertussen experimenteert het sociaal-cultureel vormingswerk met nieuwe educatievormen, en heeft het niet alleen aandacht voor het versterken van mensen maar ook voor het versterken van de samenleving in haar aandacht voor diversiteit en participatie. Het is belangrijk om voor het SCW een geactualiseerd en toekomstgericht kader, rekening houdend met de veranderende samenleving, te ontwikkelen waardoor belangrijke uitdagingen kunnen aangegaan worden. Zo moet een hedendaagse invulling van de werksoorten en functies een sterke impuls geven voor meer dynamiek en innovatie binnen de sector."

Daaruit volgen twee operationele doelstellingen:

- 1) *"Het beleidskader sociaal-cultureel volwassenenwerk aanpassen tot een stimulerend instrument voor een sector in verandering. Het huidige beleidskader heeft als sterkte de kwalitatieve benadering, maar laat een aantal kansen liggen zodat de sector op beperkingen botst. Ik zal het decreet in die zin dan ook aanpassen. Meer dynamiek moet gepaard gaan met een sterkere profilering van de sector. Het sociaal-cultureel volwassenenwerk streeft naar een bewuste samenleving waarin burgers actief participeren, het zet belangrijke thema's als diversiteit, digitale geletterdheid en burgerschap prominent op de agenda en draagt fundamenteel bij tot sociale cohesie, maatschappelijk engagement en democratie."*¹
- 2) *"Afgelopen jaren ontstonden allerlei werkingen (onder andere nieuwe verenigingsvormen, broedplaatsen voor kunsten en sociaal-cultureel werk, specifieke doelgroepwerkingen, burgers nabije duurzame initiatieven) die diversiteit en culturele innovatie op een natuurlijke manier integreren in hun werkvormen. Vaak hanteren zij methodieken die niet binnen de huidige beleidskaders te vatten, noch te ondersteunen zijn. Nochtans zijn deze werk- en verenigingsvormen bijzonder waardevol omdat zij er meer dan klassieke werkvormen in slagen*

¹ Beleidsnota Cultuur 2014-2019, p. 43.

² Beleidsnota Cultuur 2014-2019, p. 44.

een positief, divers en innovatief sociaal-cultureel verhaal te schrijven. Ik wil onderzoeken hoe er ruimte kan worden gecreëerd voor deze nieuwe werk- en verenigingsvormen. Voorbeeldwerkingen moeten kunnen erkend worden zodat ze een rol kunnen spelen naar de rest van de sector.”³

De beleidsbrief Cultuur 2015-2016 kondigt in de lijn van het Regeerakkoord 2014-2019 en de beleidsnota Cultuur 2014-2019 de opstart van een beleidstraject aan voor de opbouw van een nieuw instrumentarium voor het sociaal-culturele werkveld. Dit traject moet resulteren in een conceptnota die de basis vormt voor het legistieke werk.

“Centraal in dit traject staat de dialoog met verschillende actoren binnen het ruime sociaal-culturele veld en nauw verwante sectoren. Voor mij is het cruciaal dat het vernieuwde beleidskader garant staat voor een kwaliteitsvol en duurzaam sociaal-cultureel werk voor volwassenen. Het moet de sector optimaal stimuleren zich te enten op de maatschappelijke realiteit en actuele en toekomstige maatschappelijke uitdagingen. Door de keuze om participatie als elementaire functie in te bouwen in het sociaal-cultureel werk en andere sectoren (o.a. kunsten, circus, amateurkunsten, erfgoed) wil ik het Participatiedecreet ook in deze en andere vernieuwende operatiel(s) inschuiven. “Als uitgangspunten voor het toekomstig sociaal-cultureel beleidskader stel ik meer flexibiliteit voor organisaties en zoveel mogelijk functiegericht werken voorop. Mijn beleidskader zal zich focussen op het hedendaags professioneel sociaal-cultureel werk met maximale effecten binnen het budgettaire kader en met oog voor innovatief sociaal-cultureel ondernemerschap. Ook de samenwerking met andere cultuuractoren en andere maatschappelijke domeinen, zoals bijvoorbeeld welzijn, integratie (vb. Welzijnsschakels, Welzijnswerk), werk en onderwijs, zal een belangrijke plaats krijgen. Ik zal, op basis van het aangereikte materiaal en de verschillende scenario’s voor een nieuw beleidskader, de sector bevragen. Dit moet mij toelaten op een gefundeerde manier en met het nodige draagvlak tot systematische en haalbare keuzes te komen. In het voorjaar 2016 wil ik een conceptnota klaar hebben met een nieuw beleidskader, voorzien van de nodige bouwstenen om het sociaal-cultureel werk toekomstgericht te versterken. Deze nota vormt de vertrekbasis om het legistieke werk op te starten.”⁴

2. Landschapstekening

Zowel het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk als het Participatiedecreet vormen vandaag de dag het beleidskader voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk en verscheidene participatie-initiatieven en vertolken specifieke ambities en beleidsmotieven. Vanuit de keuze om sociaal-culturele en maatschappelijke participatie als kern te beschouwen van een nieuw beleidskader, worden deze werkvelden waar mogelijk geïntegreerd en zal daarnaast nog een apart, flankerend participatiebeleid worden voorzien.

Vanuit dit uitgangspunt worden in de landschapstekening twee decreten onder de loep genomen: het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk en het Participatiedecreet.

2.1. Actueel beleidskader

2.1.1. Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk

Tijdens de legislatuur van 1999-2003 beschouwde de Vlaamse Regering cultuur als een centraal gegeven voor de ontwikkeling van individu en samenleving⁵. Met haar cultuurbeleid schiep ze

³ Beleidsnota Cultuur 2014-2019, p. 44.

⁴ Beleidsbrief Cultuur 2015-2016, p. 40.

⁵ Ontwerp van Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Stuk 1501 (2002-2003) – Nr. 1. Brussel: Vlaams Parlement.

voorwaarden die “*het individu in staat moeten stellen op vanzelfsprekende wijze te komen tot persoonlijke ontplooiing en creativiteit en tot participatie aan de vorming van een rijke, democratische en gediversifieerde gemeenschap in Vlaanderen*”. In die lijn regelde de Vlaamse overheid met het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk van 4 april 2003 haar specifieke verhouding tot sociaal-culturele verenigingen, vormingsinstellingen en bewegingen. Allemaal initiatieven die in voorafgaande regelgeving nog als ‘volksontwikkelingswerk’ werden benoemd.

Het decreet positioneert het sociaal-cultureel volwassenenwerk als een actor in het middenveld. Samen met onder meer de amateurkunsten en het lokaal cultuurbeleid worden ze gevat onder de noemer sociaal-cultureel werk. Het sociaal-cultureel werk is een deel van de “*civiele maatschappij*”, in de zin dat het een socialiserende (“*deelname stimuleren aan het maatschappelijk leven*”) en een coördinerende (“*kwaliteit van de intermenselijke relaties verbeteren*”) functie toebedeeld krijgt.

Met dit decreet wilde de Vlaamse Regering het sociaal-cultureel volwassenenwerk terugbrengen naar zijn wortels:

- werken aan zingeving en emancipatie van mensen door vormingsprocessen die mensen in staat stellen zelfstandig inhoud en vorm te geven aan hun maatschappelijke en culturele situatie;
- stimuleren van grote groepen van de bevolking om actief deel te nemen aan de democratische discussie omtrent de toekomst van de samenleving en om mee richting te geven aan beslissingen die worden genomen op diverse beleidsniveaus.

2.1.2. Participatiedecreet

Tijdens de legislatuur van 2004-2009 maakte de Vlaamse Regering van participatie een centrale doelstelling in het Vlaamse cultuur-, jeugdwerk- en sportbeleid. Met het Participatiedecreet beoogde ze de ondersteuning, verrijking en versterking van de participatie in deze beleidsdomeinen⁶.

Daartoe definieerde de regering participatie als twee dimensies van een continuüm:

- participatie als “*deelnemen*”: participanten zijn hier de gebruikers, de aanwezigen, de toeschouwers, de meedoeners. Deelnemers komen, maken gebruik of genieten van het aanbod, en gaan terug weg;
- participatie als “*deelhebben*”: de participant is sterk bij het voorbereiden of het uitvoeren van het aanbod geëngageerd. De participant is in deze betekenis veeleer een symbolische of reële mede-eigenaar van het aanbod. Dit kan onder meer als vrijwilliger in diverse functies.

Met het Participatiedecreet wilde de regering participatie zowel verbreden als verdiepen en vernieuwen:

- verbreden van de participatie via hefboomen voor meer gemeenschapsvorming en voor meer kansen voor het brede publiek om van cultuur, jeugdwerk en sport te kunnen proeven;
- verdiepen en vernieuwen van de participatie beoogt meer intensiteit, meer kwaliteit van het deelnemen en deelhebben en het aanspreken van nieuwe doelgroepen.

Daartoe vertrekt het Participatiedecreet van de volgende uitgangspunten:

- participatie, in zijn verschillende dimensies, steeds als eerste en belangrijkste aandachtspunt stellen;
- aanvullend en ondersteunend werken voor de sectoraal georganiseerde decreten en beleidsvoering in de domeinen cultuur, jeugd en sport;
- sectoroverschrijdend werken en zich niet beperken tot ofwel het cultuur-, ofwel het jeugd-, ofwel het sportbeleid;

⁶ Ontwerp van decreet houdende de bevordering van de participatie in cultuur, jeugdwerk en sport. Stuk 1439 (2007-2008) – Nr.6. Brussel: Vlaams Parlement.

- structurele aandacht voor een aantal specifieke doelgroepen (personen in armoede, gedetineerden, personen met een handicap, mensen van etnisch-cultureel diverse afkomst, gezinnen met jonge kinderen) invoeren;
- enkele specifieke en sectoroverschrijdende participatie-instellingen verankeren;
- een subsidiekader voor vernieuwing rond participatie introduceren.

Het Participatiedecreet is een flankerend en stimulerend decreet. In tegenstelling tot de meeste andere decreten regelt het Participatiedecreet niet een specifieke sector (zoals het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk), noch een gerichte en afgebakende vorm van ondersteuning (zoals het Decreet op het lokaal cultuurbeleid). Het Participatiedecreet moet ontwikkelingen in de verschillende sectoren versterken en verbeteren en nieuwe methodes en verrassende samenwerkingen mogelijk maken. Ondertussen kent en ontwikkelt elk domein, elke sector, elk decreet binnen cultuur, jeugdwerk en sport ook eigen participatiedoelstellingen en -initiatieven.

2.2. Kaart van erkende en gesubsidieerde sociaal-culturele praktijken en participatie-initiatieven

Binnen het zojuist geschetste beleidskader ondernemen erkende en gesubsidieerde organisaties, projecten en samenwerkingsverbanden allerlei initiatieven. Die initiatieven brengen we in dit hoofdstuk in kaart aan de hand van enkele foto's. Niet vanzelfsprekend, omdat zowel beleid als praktijk voortdurend evolueren. Foto's leveren ons statische beelden op vanuit een specifiek standpunt, het zijn momentopnames. Op het moment dat je als lezer het beeld bekijkt, kan dat beeld op een aantal vlakken al achterhaald zijn. Zo ziet bijvoorbeeld het beeld van erkende en gesubsidieerde organisaties uit de sector van het Sociaal-cultureel volwassenenwerk er sinds 1 januari 2016 anders uit dan een dag eerder omwille van de recente subsidiebesluiten voor de beleidsperiode 2016 tot en met 2020⁷.

2.2.1. Onderdeel van een groter werkveld: het sociaal-cultureel werk

De sector van het sociaal-cultureel volwassenenwerk en de initiatieven van het Participatiedecreet vallen onder het Vlaamse beleidsdomein Cultuur, Jeugd, Sport en Media. Ze maken er deel uit van een ruimer cultuurbeleid waartoe ook het erfgoedbeleid en het kunstenbeleid behoren.

De afdeling sociaal-cultureel werk voert het beleid met betrekking tot sociaal-cultureel werk met volwassenen uit. Dat beleid omvat volgende onderdelen:

- sociaal-cultureel volwassenenwerk
- amateurkunstenbeleid
- lokaal cultuurbeleid
- participatiebeleid
- circusbeleid
- beleid Vlaamse Gebarentaal

Het sociaal-cultureel werk voor jeugd valt onder de afdeling jeugd en omvat:

- Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleid
- lokaal jeugdbeleid

Bekijken we dit beleid anno 2016 vanuit een perspectief van sectoren, werksoorten en actoren, dan krijgen we volgend beeld⁸:

⁷ Beslissingen van minister Sven Gatz over de subsidie-enveloppes van de sociaal-culturele organisaties voor de beleidsperiode 2016-2020: http://sociaalcultureel.be/doc/Doc_SCVW/2015/20151008%20Persbericht%20Sven%20Gatz%20blaast%20nieuwe%20wind%20in%20sociaal-culturele%20sector.pdf

⁸ Gebaseerd op de belangrijkste decreten met abstractie van projectfinanciering, aanbodfinanciering, eventfinanciering, enzovoort.

Sociaal-cultureel werk met volwassenen	Sociaal-cultureel volwassenenwerk	Sociaal-culturele verenigingen
		Landelijke vormingsinstellingen
		Regionale volkshogescholen
		Sociaal-culturele bewegingen
	Amateurkunsten	Landelijke amateurkunstenorganisaties
	Lokaal Cultuurbeleid ⁹	Gemeentelijk cultuurbeleid
		Openbare bibliotheken
		Cultuurcentra
		Intergemeentelijke samenwerking
	Participatiebeleid	Verenigingen met een specifieke opdracht
		Verenigingen gedetineerden
		Bibliotheekwerking gedetineerden
		Lokale netwerken armoede
		Laagdrempelige educatie kansengroepen
		Hobbyverenigingen
		Participatie-instellingen
		Participatieprojecten
		Aanbod kansengroepen gemeenschapscentra
	Circus in Vlaanderen	Vlaams Centrum voor Circuskunsten
	Vlaamse Gebarentaal	Vlaams Gebarentaalcentrum
Sociaal-cultureel werk met jeugd	Vlaams jeugd- en kinderrechtenbeleid	Landelijke georganiseerde jeugdverenigingen
		Cultuureducatieve verenigingen
		Verenigingen informatie en participatie
		Politieke jongerenbewegingen
	Jeugdverblijfcentra	Hostels, jeugdverblijfcentra, ondersteuningsstructuren en vzw ADJ
	Lokaal jeugdbeleid ¹⁰	Ondersteuning lokaal jeugdbeleid

Organisaties voor sportieve vrijetijdsbesteding vallen onder de bevoegdheid van Vlaams minister van Werk, Economie, Innovatie en Sport. Het Decreet van 13 juli 2001 houdende de regeling van de erkenning en subsidiëring van de Vlaamse sportfederaties, de koepelorganisatie en de organisaties voor de sportieve vrijetijdsbesteding regelt hun erkenning en subsidiëring.

Het brede sociaal-culturele werkveld opereert in de lokale ruimte, de landelijke (Vlaamse ruimte) en een tussenruimte. Deze tussenruimte is belangrijk daar de schaal van heel wat gemeenten te klein is. Sommige culturele actoren opereren al in zo'n tussenruimte: de regionale volkshogescholen, de cultuurcentra, intergemeentelijke culturele netwerken...

De door de Vlaamse overheid erkende en gesubsidieerde "bovenbouw" in het sociaal-cultureel werkveld bestaat uit vijf autonome sectorale steunpunten¹¹, twee gesubsidieerde transversale participatie-instellingen, één projectorganisatie, één expertisecentrum en één coördinatieorgaan voor internationale jongerenwerking:

- Socius: steunpunt voor sociaal-cultureel volwassenenwerk.
- Locus: steunpunt voor bibliotheken, cultuur- en gemeenschapscentra en lokaal cultuurbeleid.
- Bibnet: projectorganisatie van de Vlaamse Gemeenschap voor de positionering van de Vlaamse openbare bibliotheken in de digitale wereld.¹²

⁹ Het nieuwe decreet van 6 juli 2012 vervangt vanaf 1 januari 2014 het vorige decreet van 13 juli 2001 houdende het stimuleren van een kwalitatief en integraal lokaal cultuurbeleid en behoudt de krachtlijnen van de vorige regelgeving, maar geeft nog meer autonomie aan de gemeenten om een cultuurbeleid op maat te voeren. Aan de hand van Vlaamse beleidsprioriteiten ondersteunt de Vlaamse Gemeenschap de steden en gemeenten bij de uitbouw van hun lokaal cultuurbeleid.

¹⁰ Het nieuwe decreet lokaal jeugdbeleid van 6 juli 2012 geeft de lokale besturen sinds 1 januari 2014 nog meer verantwoordelijkheid en vrijheid om een jeugdbeleid op maat te voeren. Lokale besturen kunnen op de Vlaamse beleidsprioriteiten intekenen en er subsidies voor krijgen.

¹¹ Sommige van deze organisaties combineren een ondersteunings- en belangenbehartigingsfunctie.

¹² Het steunpunt voor lokaal cultuurbeleid vzw Locus en de projectorganisatie voor de digitale bibliotheek Vlaanderen vzw Bibnet zijn

- Forum voor Amateurkunsten: overlegcentrum en aanspreekpunt voor en over de amateurkunstensector in Vlaanderen.
- Circuscentrum: ondersteuning, bevordering en promotie van circus.
- De Ambrassade: organisatie voor jeugd, jeugdwerk, jeugdinformatie en jeugdbeleid.
- CultuurNet Vlaanderen: participatie-instelling met als doel de participatie te stimuleren en te faciliteren via communicatie, marketing en informatiediensten (actieradius kunsten, erfgoed, sociaal-cultureel werk, jeugd en sport).
- Demos: participatie-instelling/kenniscentrum voor participatie en democratie (actieradius cultuur, jeugd, sport).
- VGTC: expertisecentrum Vlaamse Gebarentaal.
- Jint: coördinatieorgaan voor internationale jongerenwerking.

Vier organisaties behartigen de belangen in het sociaal-cultureel werk:

- FOV: Federatie sociaal-cultureel werk
- VVC: Vereniging Vlaamse Cultuur- en gemeenschapscentra
- VVBAD: Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief & Documentatie
- VVJ: Vereniging Vlaamse Jeugdconsulenten

2.2.2. Sociaal-cultureel volwassenenwerk: feiten en cijfers

2.2.2.1. Algemeen

Op 1 januari 2016 bestaat het door de Vlaamse Gemeenschap erkende sociaal-cultureel volwassenenwerk officieel uit 3 werksoorten (verenigingen, bewegingen en vormingsinstellingen). In de praktijk spreekt men over 4 werksoorten. Binnen de werksoort vormingsinstellingen maakt men een onderscheid tussen landelijke vormingsinstellingen en volkshogescholen. Sinds 1 januari 2016 tellen we op basis van het onderscheid in vier werksoorten 128 erkende organisaties en federaties.

Overzicht organisaties en federaties Sociaal-cultureel volwassenenwerk (gegevens 2016)

Landelijke vormingsinstellingen	Gespecialiseerde vormingsinstellingen	18
	Federaties van vormingsinstellingen voor personen met een handicap	3
	Federatie van vormingsdiensten voor personen met een handicap	1
	Syndicale vormingsinstellingen	3
Verenigingen		55
Volkshogescholen		13
Bewegingen		35
Totaal		128

Kenmerkend voor al deze organisaties is het gebruik van de sociaal-culturele methodiek:

“een wijze van denken en handelen die gesteund is op reflectie, ervaringsdeskundigheid en wetenschappelijke inzichten; die methodiek wordt door diverse organisaties en hun vrijwillige en professionele medewerkers gebruikt om individuen en groepen aan te spreken en te activeren in één of meerdere bestaansdimensies en in hun diverse leefsituaties; deze bestaansdimensies kenmerken de mens als zin- en waardenzoeker, als kennisverwerker, als vaardige actor of creatieve explorator, als cultuurschepper en sociaal wezen; als doelstellingen staan het ontwikkelen van een eigen identiteit, het bevorderen van sociale integratie en maatschappelijke participatie en de opbouw van een democratische, duurzame en inclusieve samenleving voorop; daartoe worden op bewuste en doordachte wijze open kansen geschapen die uitnodigen tot ontmoeting en informeel leren; er worden processen van kritische bewustwording, reflexieve verantwoording en persoonlijke bekwaming gestimuleerd; er wordt aangezet tot de ontwikkeling van sociale, culturele en communicatieve competenties en de vorming van sociale netwerken en culturele symbolen; in het

*scheppen en benutten van deze kansen zijn de betrokken personen en groepen actieve 'deelnemers' met wie de medewerkers in dialoog treden over de concrete doelen en de aanpak."*¹³

Het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk legt het gebruik van de sociaal-culturele methodiek op en ziet daarin de specifieke eigenheid van de sector van het sociaal-cultureel volwassenenwerk.

De verschillende werksoorten nemen een specifieke combinatie waar van de vier functies die het beleid toewijst aan de sector. De verenigingen nemen de vier decretaal bepaalde functies op: gemeenschapsvormende functie, culturele functie, maatschappelijke activeringsfunctie en educatieve functie. De volkshogescholen en de landelijke vormingsinstellingen moeten de gemeenschapsvormende, de culturele en de educatieve functies waarmaken. Bewegingen zetten prioritair in op de educatieve en de maatschappelijke activeringsfunctie.

Onder de 128 organisaties en federaties tellen we sinds 1 januari 2016 acht nieuwe organisaties. Voor de beleidsperiode 2016 – 2020 werden vijf nieuwe bewegingen, twee nieuwe vormingsinstellingen en één nieuwe vereniging erkend. Beschikbare cijfers op organisatieniveau dateren van voor 1 januari 2016. Gegevens van deze acht nieuwe organisaties zijn nog niet opgenomen. Daarin zijn wel gegevens gevat van vijf organisaties die sinds 1 januari 2016 niet langer erkend zijn (één beweging, drie verenigingen, waaronder twee etnisch-culturele federaties en één fusie van twee landelijke vormingsinstellingen).

Op basis van zelfregistratie¹⁴ krijgen we het volgende beeld over de organisaties erkend en gesubsidieerd tijdens de beleidsperiode 2011 – 2015.

Kerncijfers werking verenigingen, landelijke vormingsinstellingen en volkshogescholen (gegevens voor 2014)

Werksoort	Kerncijfers
Verenigingen	• 14.004 lokale afdelingen • 2,14 miljoen leden • 270.840 activiteiten • 8,8 miljoen deelnames
Landelijke vormingsinstellingen	• 112.200 vormingsuren • 12.575 activiteiten • 251.913 deelnames
Volkshogescholen	• 36.773 uren vorming (naast de projecten en samenwerkingen) • 5.787 activiteiten • 110.927 deelnames

Als werksoort zijn de sociaal-culturele bewegingen moeilijker in cijfers over activiteiten, uren en deelnames te vatten. In 2014 konden zij rekenen op de inzet van 5.321 vrijwilligers voor hun inspanningen op het vlak van sensibilisering, vorming en sociale actie¹⁵. De meeste, zo niet alle bewegingen, werken aan en op basis van onderzoek: zelf onderzoek opzetten en bestellen, onderzoek door derden stimuleren, samen met derden opzetten of zelf actief onderzoeksresultaten verspreiden. En dat om argumenten op te bouwen, aanbevelingen te formuleren en publiek te overtuigen rond hun maatschappelijk thema.

2.2.2.2. Vrijwilligers, freelancers en beroepskrachten

Sociaal-cultureel werk en vrijwilligerswerk zijn al sinds jaar en dag onlosmakelijk met elkaar verbonden. Vrijwilligers zorgden en zorgen nog steeds voor ontstaan, groei en bloei van sociaal-culturele praktijken. In heel wat gevallen zijn zij de dragers van sociaal-cultureel werk. Dat blijkt

¹³ Decreet van 4 april 2003 betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk

¹⁴ FOV (2015). *Boekstaven 2015*. Brussel: FOV.

¹⁵ FOV (2015). *Boekstaven 2015*. Brussel: FOV.

eens te meer uit een recente studie van de Koning Boudewijnstichting. Onderzoekers van de universiteiten van Luik en Gent maakten in opdracht van de stichting een kwantitatieve analyse die een beeld geeft van het vrijwilligerswerk in ons land¹⁶. Naar schatting doen meer dan 1.800.000 personen vrijwilligerswerk in de brede zin van het woord, in organisaties of direct ten bate van derden. Ongeveer 1.166.000 personen, ofwel 12,5% van de bevolking van 15 jaar en ouder, levert gratis prestaties binnen organisaties: wettelijk gezien gaat het om vrijwilligers. Eén op vijf daarvan (19,9%) zet zich in voor cultuur en sociaal-culturele verenigingen en 6,2% in het kader van de verdediging van rechten en belangen.

Cultuur behoort tot één van de vier dominante sectoren voor vrijwillige inzet. Niet te verwonderen dat de federatie sociaal-cultureel werk (FOV) in 2014 200.000 vrijwilligers telde die actief waren in het Sociaal-cultureel volwassenenwerk¹⁷. De rol van die vrijwilligers is heel verscheiden. Afhankelijk van de aard, de omvang en het organisatieniveau kan men rekenen op de inzet van praktijkvrijwilligers, bestuursvrijwilligers¹⁸ en beleidsvrijwilligers. Dit “initiatief van onderop” maakt tot op de dag van vandaag nog steeds de kracht uit van het sociaal-cultureel werk, geruggesteund door een zich steeds meer professionaliserend landelijk kader¹⁹.

Binnen dat betaald professioneel kader, deels in dienst van organisaties uit de sector en deels op freelancebasis vind je, binnen de groep van sociaal-agogische beroepskrachten, verschillende beroepsprofielen terug: gemeenschapswerkers, cultuur- en educatieprogrammatoren en -bemiddelaars, campagnewerkers, begeleiders van sociaal-culturele activiteiten en belangenbehartigers²⁰. In veel gevallen maken naast deze sociaal-agogische beroepskrachten ook andere professionals deel uit van multidisciplinair samengestelde teams, waaronder communicatiespecialisten en ondersteunende medewerkers. Aan het hoofd van de organisaties vind je leidinggevende functies terug.

En ten slotte ondersteunen beleidsmakers en -uitvoerders op diverse overheidsniveaus organisaties en praktijken uit het Sociaal-cultureel volwassenenwerk, waaronder schepenen van cultuur, cultuurambtenaren, cultuurbeleidscoördinatoren, leden van de commissie cultuur, de Vlaamse administratie cultuur, minister en kabinet.

Aantal werkkrachten (gegevens voor 2014)²¹

Werksoort	Personeelsleden	Vrijwilligers	Freelancers
Verenigingen	1.192	184.841	2.355
Landelijke vormingsinstellingen	445	6.773	1.115
Volkshogescholen	182	492	1.835
Bewegingen	325	5.321	96
Totaal	2.144	197.427	5.401

Personeelsleden per werksoort²²

- Verenigingen:
 - 844 VTE
 - gemiddeld werken er 21 medewerkers per organisatie. De helft van de verenigingen heeft minder dan 11 mensen in dienst.
 - 67% inhoudelijke medewerkers / 33% ondersteunende medewerkers
 - 71% van de medewerkers is vrouw
- Landelijke vormingsinstellingen:

¹⁶ Hustinx, L., Marée, M., De Keyser, L., Verhaeghe, L. & Xhaufleur, V. (2015). *Het vrijwilligerswerk in België. Kerncijfers*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

¹⁷ FOV (2015). *Boekstaven 2015*. Brussel: FOV.

¹⁸ Bestuursvrijwilliger nemen een verantwoordelijkheid op als bestuurder.

¹⁹ FOV (2015) Context en Richtingaanwijzers

²⁰ FOV (2015). *Boekstaven 2015*. Brussel: FOV

²¹ FOV (2015). *Boekstaven 2015*. Brussel: FOV

²² FOV (2014). *Boekstaven. Grafische editie*. Brussel: FOV. (cijfers 2013)

- 325 VTE
- gemiddeld aantal medewerkers per organisatie is 13. 38% van de instellingen heeft minder dan 10 mensen in dienst, 63% minder dan 20.
- 73% inhoudelijke medewerkers / 27% ondersteunende medewerkers
- 69% van de medewerkers is vrouw
- Volkshogescholen:
 - 147 VTE
 - het gemiddeld aantal medewerkers per organisatie is 14. De helft van de centra heeft minder dan 12 personeelsleden in dienst.
 - 67% inhoudelijke medewerkers / 33% ondersteunende medewerkers
 - 75% van de medewerkers is vrouw
- Bewegingen:
 - 252 VTE
 - Gemiddeld werken er 10 medewerkers per organisatie. De helft van de bewegingen heeft minder dan 6 mensen in dienst.
 - 70% inhoudelijke medewerkers / 30% ondersteunende medewerkers
 - 69% van de medewerkers is vrouw

2.2.2.3. Deelnemers

De sector van het Sociaal-cultureel volwassenenwerk zet een zeer verscheiden palet aan sociaal-culturele praktijken op met zeer verschillende vormen van 'deelnemen' en 'deelhebben'. Het ligt niet voor de hand om over de participanten aan het gesubsidieerde sociaal-cultureel volwassenenwerk objectieve en eenduidige gegevens op sectorniveau te ontsluiten. Daarom gaf Socius in 2009 de opdracht aan het HIVA (Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving van de KULeuven) om een kwantitatief onderzoek uit te voeren naar het deelnemers- en participatieprofiel van participanten aan sociaal-cultureel volwassenenwerk²³. Het onderzoek werd mee gefinancierd door de Vlaamse overheid (Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media).

Een overzicht van de vaststellingen:

- Er zijn veel vrouwelijke, senioren en midden- of hooggeschoolde participanten:
 - Vooral vrouwen nemen deel aan sociaal-cultureel volwassenenwerk. Dat geldt voor alle organisatietypes, maar vooral voor de Vormingplus-centra (de volkshogescholen).
 - Participanten aan sociaal-culturele (publieks)activiteiten zijn veelal ouder dan 50 jaar. De activiteiten van de landelijke vormingsinstellingen kunnen rekenen op een gemiddeld iets jonger publiek. De deelnemersleeftijd is het hoogst bij de verenigingen.
 - Vooral midden- en hooggeschoolde volwassenen participeren aan sociaal-cultureel volwassenenwerk. Er is een ondervertegenwoordiging van laaggeschoolden in vergelijking met de diplomaverdeling onder de totale bevolking.
 - Aan het sociaal-cultureel volwassenenwerk participeren veel mensen die niet economisch actief zijn. Vooral de groep bruggepensioneerden en gepensioneerden is groot.
 - Ongeveer de helft van de deelnemers heeft een netto-inkomen van maximaal 1.599 euro. Niet meer dan één op zes heeft een netto-inkomen van 2.200 euro of meer.
- De gemiddelde participant is gelovig, geïnteresseerd in politiek en tevreden.
- Naast sociaal-cultureel volwassenenwerk participeren de deelnemers ook vaak aan sportverenigingen, sportclubs of recreatieve verenigingen. Ze gaan ook meer frequent dan de gemiddelde Vlaming naar een voorstelling, een bioscoop of een monument, museum, kunstgalerij.

²³ Vermeersch, L. & Vandenbroucke, A. (2010). *Het deelnemers en participatieprofiel van participanten aan sociaal-cultureel volwassenenwerk*. Brussel: Socius.

- Meer dan de helft van de deelnemers zegt voor hun 18de sterk betrokken te zijn geweest bij een jeugdorganisatie.
- De deelname aan sociaal-cultureel volwassenenwerk is een sociaal gebeuren. Het valt relatief weinig voor dat deelnemers op de sociaal-culturele activiteiten waaraan ze participeren geen andere deelnemers kennen.
- De afstand die deelnemers afleggen om van de woonplaats tot op de activiteit te geraken, is voor ruim de helft van de sociaal-culturele participanten niet meer dan 20 kilometer.
- De frequentie van deelname bij eenzelfde sociaal-culturele organisatie is het hoogst bij de participanten aan verenigingsactiviteiten. Meer dan de helft zegt zeker 1 keer per maand aan een activiteit van dezelfde vereniging deel te nemen. Bij de andere organisatietypes is die frequentie veel lager.
- Per jaar participeren deelnemers bij gemiddeld 2 tot 4 verschillende sociaal-culturele organisaties.
- Zo goed als alle deelnemers zijn tevreden tot zeer tevreden over de gevolgde sociaal-culturele activiteiten. Ze overwegen ook bijna allemaal om in de toekomst nog meer te participeren aan activiteiten van dezelfde organisatie.
- Ongeveer vier à vijf op de tien deelnemers geeft te kennen in de toekomst meer te willen deelnemen aan sociaal-cultureel volwassenenwerk.

Ook op basis van de participatiesurvey 2014²⁴ kunnen we een beeld vormen van lidmaatschap en deelname aan sociaal-cultureel werk. Deze survey hanteert een ruime definitie van sociaal-cultureel werk en omvat ook instellingen, verenigingen en bewegingen die niet erkend noch gesubsidieerd worden binnen het kader van het Sociaal-cultureel volwassenenwerk.

Een overzicht van de vaststellingen:

- Wanneer Vlamingen deelnemen aan cursussen, lessen of workshops doen ze dat in belangrijke mate bij vormingsinstellingen of volkshogescholen voor volgende thema's:
 - filosofie en zingeving (19,7% van de respondenten)
 - opvoeding (18,7%)
 - samenleving en actualiteit (16%)
 - persoonlijke ontwikkeling en relaties (12,9%)
 - opleiding van vrijwilligers (10,3%)
- Maar ook voor leren over kunst (13,6%), talen (11,8%) en technische vaardigheden (10,8%) komen Vlamingen naar vormingsinstellingen of volkshogescholen. Voor leren over kunst richten deelnemers zich in grotere getale naar het deeltijds kunstonderwijs (DKO) of een kunstacademie en voor talen en technische vaardigheden naar een centrum voor volwasseneneducatie (CVO), de VDAB of een andere beroepsopleiding.
- Specifieke verenigingen voor ouderen, gepensioneerden en senioren en verenigingen of actiegroepen die personen met een handicap, bejaarden, kansarmen of zieken helpen tellen relatief veel actieve leden (respectievelijk 4%, 4,4% en 4,3%).
- Verenigingen of actiegroepen rond milieu en natuur, dierenrechten, duurzame voeding en bewust consumeren en produceren tellen relatief veel passieve leden (respectievelijk 5,5% en 6,2%).
- Verenigingen of actiegroepen die personen met een handicap, bejaarden, kansarmen of zieken helpen tellen relatief veel deelnemers die geen lid zijn (3,1%).
- Verder kunnen we voor leden en deelnemers van verenigingen en bewegingen uit en verwant met het sociaal-cultureel volwassenenwerk volgende trends ontwaren:
 - een oververtegenwoordiging van vrouwen, vooral op rekening van doelgroepspecifieke verenigingen;
 - een oververtegenwoordiging van 55 plussers, vooral op rekening van doelgroepspecifieke verenigingen;

²⁴ Lievens, J., Siongers, J. & Waeghe, H. (2015). *Participatie in Vlaanderen 1. Basisgegevens van de participatiesurvey 2014*. Leuven: Acco.

- relatief veel 55 plussers zijn organiserend lid;
- jongeren zijn relatief vaker deelnemer zonder lid te zijn;
- een oververtegenwoordiging van hoger opgeleiden vooral in verenigingen met een sociaal doel (waaronder derde wereld, vrede, verdraagzaamheid, mensenrechten, antiracisme, helpen van personen met een handicap, bejaarden, zieken of armen, milieu, natuur, duurzame voeding en bewust consumeren) en in de cultuurfondsen.
- Vergelijken we op basis van verschillende metingen van de participatiesurvey de gegevens over lidmaatschap aan verenigingen in de tijd, dan merken we tussen 2004 en 2014 een algemene daling van lidmaatschap.
- De culturele diversiteit die gebaseerd is op allerlei vormen van participatie, sportieve, culturele, sociale activiteiten, formele en informele sociale netwerken blijkt niet zo'n heterogeen karakter te hebben. Er wordt een sterke structurering vastgesteld naar onderwijsniveau, sociaal milieu, subjectief inkomen en leeftijd. Mensen gebruiken participatievormen als een kenmerk van hun sociale identiteit of status of als een toegangspoort tot het elitaire sociale en culturele leven. Hierdoor ontstaan homogene levensstijlgroepen die sterk samenhangen met het onderwijsniveau en die de bestaande structuren van sociale ongelijkheid bevestigen en in stand houden.

In opdracht van de Vlaamse overheid volgt de participatiesurvey ook op hoe het met de participatie aan onder meer cultuur en sport is gesteld.

Uit opeenvolgende metingen van die survey (2004, 2009 en 2014 voor cultuur, 2009 en 2014 voor sport) komen volgende trends aan het licht:

- kunst- en cultuurparticipatie blijft grosso modo stabiel;
- bibliotheekbezoek neemt globaal licht af;
- sinds 2009 is sportparticipatie stabiel gebleven. 63% van de Vlamingen doet aan sport. Een meerderheid doet dat op recreatief niveau, 25% van de Vlaamse bevolking in clubverband.

Voor de beleidsdomeinen cultuur en sport tonen de gegevens van de participatiesurvey een sociale kloof die onverminderd groot blijft. Lager opgeleiden blijven achter in het cultuur- en sportaanbod dat binnen het meetbereik van de participatiesurvey valt.

Verder stellen de onderzoekers vast dat naast leeftijdsverschillen ook generatieverschillen (los van leeftijd) een rol spelen bij de besteding van de vrije tijd. Sommige activiteiten (zoals deelnemen aan klassieke concerten en podiumkunsten, kunstmusea bezoeken en bioscoopbezoek) hangen samen met het maatschappelijk kader waarin iemand is opgegroeid.

Uit analyses op data van de participatiesurvey komen zes clusters of participatietypes²⁵ naar voren:

- groep mensen die vrij actief is in het sociaal-culturele verenigingsleven en in het vrijwilligerswerk (8,9%)
- groep mensen die vooral op een ongebonden manier hun vrije tijd invullen (flexibele en lichte vrijetijdsactiviteiten) (17,4%)
- groep mensen met een zwakke organisatiegraad en vrijwilligersparticipatie maar relatief hoge cultuurparticipatie (kunst & licht sport) (9,6%)
- groep mensen met een diverse vrijetijdsbesteding (kunst, sport en verenigingen) (21%)
- groep sportievelingen die zich iets minder richten op het sociale en culturele aanbod (clubsport & film) (17,2%)
- groep thuisblijvers of non-participanten, die maar weinig deelnemen aan het verenigingsleven, sport en cultuur (25,9%)

Sociale kenmerken en socialisatiemechanismen spelen een belangrijke rol in het structureren van die clusters. Respondenten die opgegroeid zijn met ouders die niet aan kunstparticipatie deden tijdens de middelbare schooltijd van de respondent en geen lid waren van een sociale of culturele

²⁵ Smits, W., Lievens, J. & Scheerder, J. (2015). De vrijetijdsagenda van 2014. Het combineren van activiteiten uit diverse domeinen. In: Lievens, J., Siongers, J. & Waeye, H. *Participatie in Vlaanderen 2. Eerste analyses van de participatiesurvey 2014*. Leuven: Acco.

vereniging zijn oververtegenwoordigd in de cluster non-participanten, net als respondenten die tijdens hun jeugd geen lid waren van een sport- of sociaal-culturele vereniging. De participatiepatronen die in 2014 naar voren komen lijken sterk op die welke in 2009 al werden blootgelegd. Dit wijst op een belangrijke mate van persistentie in de wijze waarop individuen hun vrije tijd invullen.

De meeste mensen combineren in de invulling van hun vrijetijdsagenda veelvuldig activiteiten uit diverse domeinen (cultuur, sport en media). Daartegenover staat een aanbod dat sectoraal is opgedeeld en beleidsmatig wordt aangestuurd vanuit beleidskaders voor specifieke subsectoren. Hoewel mogelijk efficiënt, staat dit in contrast met de manier waarop, vanuit het standpunt van de participant, aan het brede vrijetijdsaanbod wordt deelgenomen.

2.2.2.4. Financiële stromen

Personeelskosten en kosten voor de dagelijkse werking zijn veruit de grootste uitgavenposten in de sector. De personeelskosten overstijgen de subsidies uit het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Naast subsidies uit het decreet van 2003 werven organisaties ook via andere kanalen aanvullende subsidies en inkomsten. Die aanvullende subsidies en inkomsten vormden in 2014 ruim de helft (51%) van de totale inkomsten in de sector²⁶. De verenigingen en de landelijke vormingsinstellingen genereren in verhouding het grootste deel aanvullende subsidies en inkomsten.

In onderstaande tabel vind je de evolutie van de subsidies voor de periode 2009-2016 op basis van het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk en vanaf 2014 ook naar aanleiding van de interne staatshervorming. Concreet voor de sector van het sociaal-cultureel volwassenenwerk betekent dit dat de provincies zich terug trokken uit de structurele ondersteuning van landelijke organisaties van het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Middelen worden daarbij overgedragen naar Vlaanderen.

²⁶ FOV (2015). *Boekstaven 2015*. Brussel: FOV.

Subsidies organisaties Sociaal-cultureel volwassenenwerk 2009 – 2016²⁷

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Reguliere subsidies								
Verenigingen	24.125.123,48	24.028.497,65	24.051.151,97	24.557.000,00	25.105.000,00	25.098.185,96	23.990.884,46	23.113.615,51
Volks-hogescholen	10.692.714,44	10.639.314,70	9.254.187,18	9.135.579,55	9.263.959,46	9.288.565,46	8.871.334,72	8.931.891,18
Landelijke vormingsinstellingen	10.242.954,89	9.851.185,43	10.128.831,97	10.349.590,89	10.495.030,99	10.522.906,82	9.871.834,76	10.059.086,66
Bewegingen	3.828.756,93	3.782.013,93	3.773.350,81	3.851.996,15	3.922.997,12	3.930.790,07	3.935.792,96	4.921.146,47
FOV	298.000,00	293.000,00	289.000,00	292.000,00	298.000,00	299.000,00	240.000,00	240.000,00
Socius	1.576.000,00	1.559.000,00	1.406.000,00	1.392.000,00	1.417.000,00	1.419.000,00	1.338.000,00	1.338.000,00
Subsidies Interne Staatshervorming								
Verenigingen						2.694.814,00	2.564.115,54	2.472.506,20
Volks-hogescholen						94.848,73	90.258,04	90.258,04
Landelijke vormingsinstellingen						280.129,30	266.571,03	263.043,53
Bewegingen						36.206,77	36.206,77	36.206,77

²⁷ Bron: Departement Jeugd, Cultuur, Sport en Media, Afdeling Sociaal-Cultureel Werk.

Het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk bepaalt de wijze waarop deze middelen binnen de werksoorten verdeeld worden over de verschillende organisaties. De subsidies worden in de vorm van een jaarlijkse enveloppe toegekend, eerst voor een beleidsperiode van twee jaar (2004–2005), daarna telkens voor een periode van vijf jaar.

De bewegingen startten in 2005 als nieuwe werkvorm en kregen sinds 1 januari 2005 subsidies, een eerste beleidsperiode uitzonderlijk voor zes jaar (2005-2010), daarna voor beleidsperiodes van vijf jaar.

De individuele subsidie-enveloppe voor een vereniging wordt vastgesteld door de Vlaamse Regering. Voor de verenigingen die voor het nieuwe decreet van 2003 al een erkenning en subsidie kregen, werd bij de invoering van het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk rekening gehouden met het aantal afdelingen of groepen. Het aantal aanvaarde actieve afdelingen of groepen voor het werkjaar 2000, bepaalt het subsidiebedrag dat ze ontvangen:

- 2.230 euro voor elk van de eerste 100 afdelingen;
- 1.735 euro voor afdelingen 101 tot en met 200;
- 990 euro voor alle afdelingen boven de 200.

Voor nieuwe verenigingen werd het aantal afdelingen of groepen vastgelegd op 50 werkende afdelingen of groepen, het minimaal aantal werkende afdelingen of groepen vereist voor erkenning. Zij ontvangen 2.230 euro per afdeling, in totaal 115.500 euro aan subsidies.

De op die manier toegekende bedragen vormden en vormen de basis voor het toekennen van de jaarlijkse subsidie-enveloppen voor de volgende beleidsperiodes. Een negatieve eindevaluatie van de tweede beleidsperiode (2006-2010) leidde vanaf de derde beleidsperiode (2011–2015) tot een verlaging van de subsidies met 10%. Dat kan in de vierde beleidsperiode (2016 – 2020) oplopen tot 20% naar aanleiding van een tweede opeenvolgende negatieve eindevaluatie van de beleidsperiode 2011-2015. Per beleidsperiode kunnen maximum vier startende verenigingen eenmalig en tot het einde van de beleidsperiode een startsubsidie van maximaal 50.000 euro aanvragen op basis van minstens 25 actieve afdelingen of groepen.

Het totale budget voor de subsidiëring van bewegingen bedroeg bij aanvang van het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk 3.700.000 euro. Bewegingen konden jaarlijks aanspraak maken op een enveloppe tussen 75.000 euro en 200.000 euro. De Vlaamse Regering stelt de individuele enveloppe vast. Voor de beleidsperiode 2016-2020 bedraagt de basissubsidie-enveloppe van bewegingen minimaal 115.500 euro en maximaal 200.000 euro. Bij een positieve eindevaluatie behoudt de beweging voor de daaropvolgende beleidsperiode minimaal deze subsidiëring. Een positief geëvalueerde beweging kan per beleidsperiode een aanvraag indienen voor verhoging van de jaarlijkse subsidie-enveloppe op basis van een financieel behoefteplan. Maar ook voor de bewegingen leidt een negatieve eindevaluatie op het einde van de beleidsperiode 2011 – 2015 tot een vermindering met 10 %. Een tweede opeenvolgende negatieve eindevaluatie op het einde van de beleidsperiode 2016-2020 leidt tot het stopzetten van de subsidie en intrekking van de erkenning.

De volkshogescholen krijgen een subsidie op basis van het aantal inwoners in hun regio. Bij aanvang van het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk was dat 1,5 euro per inwoner. Dit werd in de beleidsperiode 2011 – 2015 naar 1,20 euro per inwoner gebracht samen met een bijsturing van de opdrachten (vrijstelling van de coördinatie-opdracht).

De landelijke vormingsinstellingen krijgen een jaarlijkse subsidie-enveloppe op basis van het aantal uren programma's. Voor de eerste beleidsperiode bedroeg de subsidie-enveloppe 116 euro per uur. Nieuwe vormingsinstellingen krijgen maximaal 116.000 euro op jaarbasis. De op die manier toegekende bedragen vormen de basis voor de toekenning van subsidiebedragen in de volgende beleidsperiodes. Ook voor de vormingsinstellingen leidt een negatieve beoordeling tot een vermindering van 10 % vanaf de beleidsperiode 2011-2015 en een tweede negatieve beoordeling tot een vermindering van 20% in de beleidsperiode 2016-2020.

De federaties van vormingsinstellingen voor personen met een handicap verwierven bij hun inschakeling in het decreet van 4 april 2003 een jaarlijkse subsidie-enveloppe die gelijk was aan de som van de voorafgaande subsidiebedragen verworven voor het werkjaar 2001 van alle organisaties uit de federatie vermeerderd met een forfaitair bedrag van 75.000 euro. Voor de federatie van vormingsdiensten voor personen met een handicap geldt hetzelfde, maar zij verwierf de forfaitaire bijdrage van 75.000 euro met ingang van 1 januari 2008. Er wordt een gemiddelde kostprijs van 150 euro voor één uur gerekend.

De syndicale vormingsinstellingen verwierven bij hun inschakeling in het decreet van 2003 een jaarlijkse subsidie-enveloppe gelijk aan de som van de voorafgaande subsidiebedragen die de vormingsinstellingen voor het werkjaar 2001 ontvingen. Net zoals voor de gespecialiseerde vormingsinstellingen wordt een gemiddelde kostprijs van 116 euro voor één uur gerekend.

Ook het sociaal-cultureel volwassenenwerk heeft de afgelopen jaren een stevige bijdrage moeten leveren enerzijds aan de besparingen en anderzijds door een reeks specifieke maatregelen.

In 2015 volgde er een nieuwe besparingsronde. Alle subsidie-enveloppes van 2014 werden gedesindexeerd en de verenigingen en de vormingsinstellingen leverden 5% in. Socius en FOV leverden een substantieel grotere besparingsinspanning.

Bij de toekenning van subsidies voor de beleidsperiode 2016-2020 werd beslist om de basisenveloppes van alle bewegingen op te trekken tot minstens het decretaal bepaalde minimum van 111.500 euro en de uitvoeringscoëfficiënt te verhogen.

Het decreet voorziet de mogelijkheid om in het begin van elke beleidsperiode beleidsprioriteiten te formuleren waar (positief geëvalueerde) verenigingen en de gespecialiseerde vormingsinstellingen kunnen op intekenen. De daar aan gekoppelde subsidie wordt toegevoegd aan de subsidie-enveloppe. Voor de beleidsperiodes 2011-2015 en 2016-2020 werd voor deze maatregel geen middelen vrijgemaakt.

2.2.2.5. Instroom en uitstroom in de sector

Sinds de invoering van het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk zien we binnen de werksoorten tot op vandaag een evolutie.

De verenigingen begonnen in 2003 met 42 organisaties. Zij verwierven hun erkenning op basis van het vorige decreet (Decreet van 1995 houdende een subsidieregeling voor verenigingen voor volksontwikkelingswerk). De migrantenverenigingen kregen een ingroeipad, dat éénmaal verlengd werd, om te voldoen aan de eisen voor een erkenning en subsidiëring als vereniging.

In 2003 dienden 52 organisaties, waarvan 35 die voorheen als dienst gesubsidieerd werden en 2 als vormingsinstelling, een aanvraag in om als beweging gesubsidieerd te worden. 29 aanvragen werden goedgekeurd.

Bij de start van het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk dienden 31 vormingsinstellingen een subsidieaanvraag in. 27 van deze organisaties ontvingen voorheen subsidies via het Decreet houdende een subsidieregeling voor instellingen voor volksontwikkelingswerk van 1995. 16 vormingsinstellingen werden aanvaard als gespecialiseerde vormingsinstelling, naast de 3 syndicale vormingsinstellingen en de 4 federaties voor personen met een handicap.

Sinds de invoering van het decreet van 2003 stroomden 34 nieuwe organisaties in en 15 organisaties uit deze drie werksoorten.

De 13 volkshogescholen werken elk voor een specifieke regio. Omdat het decreet hun regionale inplanting regelt, zijn er sinds hun oprichting geen bijgekomen of weggevallen.

Evolutie in- en uitstroom van organisaties binnen drie werksoorten (2003 – 2016)

	IN	UIT
Verenigingen	15	4

	- 2010: 13 (migrantenverenigingen) - 2012: 1 - 2016: 1	- 2014: 1 (migrantenvereniging) - 2016: 3 (waarvan 2 migrantenverenigingen)
Bewegingen	13 - 2006: 3 - 2010: 5 - 2016: 5	7 - 2008: 1 - 2010: 5 - 2016: 1
Landelijke vormingsinstellingen	6 - 2006: 3 - 2011: 1 - 2016: 2	4 - 2010: 3 - 2015: 1
TOTAAL	34	15

2.2.3. Participatiedecreet

Het Participatiedecreet beoogt de ondersteuning, verrijking en versterking van de participatie in het cultuur-, jeugd- en sportbeleid. Het Participatiedecreet moet ontwikkelingen in de verschillende sectoren versterken en verbeteren en nieuwe methodes en verrassende samenwerkingen mogelijk maken.

Het Participatiedecreet geeft sinds 1 juli 2014 (op basis van de decreetwijziging van 21 maart 2014) uitvoering aan volgende maatregelen:

a. Participatie-instellingen

De Vlaamse Regering subsidieert twee transversale participatie-instellingen (CultuurNet en Demos).

- CultuurNet verhoogt en verbreedt de participatie
- Demos (m.i.v. het Fonds Vrijtijdsparticipatie) vernieuwt en verdiept de participatie van kansengroepen.

b. Verenigingen

- Verenigingen met een specifieke opdracht

De Vlaamse overheid kan verenigingen subsidiëren om hun expertise toegankelijk te maken en te ontsluiten voor de sectoren cultuur, jeugdwerk en sport. Hiermee wil de Vlaamse overheid een bredere participatie bewerkstelligen. Volgende organisaties ontvangen in het kader van deze regeling een subsidie van de Vlaamse overheid:

- ✓ Forum van Etnisch-Culturele Minderheden
- ✓ Samen (de Verenigde Verenigingen)
- ✓ Vzw Intro (lid van de Katholieke Vereniging Gehandicapten)²⁸
- ✓ Vlaams Steunpunt voor Vrijwilligerswerk
- ✓ Netwerk tegen Armoede

- Vereniging gedetineerden

Het Participatiedecreet bepaalt dat één vereniging voor gedetineerden (met transversale werking) kan gesubsidieerd worden. Voor de periode 2012 – 2016 is een overeenkomst gesloten met de vzw De Rode Antraciet. De Rode Antraciet kende tot voor de invoering van het Participatiedecreet een erkenning binnen het Sociaal-cultureel volwassenenwerk als gespecialiseerde landelijke vormingsinstelling.

- Hobbyverenigingen

²⁸ Vzw Intro werd tot 2015 gesubsidieerd via het Participatiedecreet. Sinds 1 januari 2016 zijn de opdracht en het budget toegewezen aan Extern Verzelfstandigd Agentschap Toegankelijk Vlaanderen.

Om de gemeenschapsvormende waarde en de kwaliteit van lokale hobbyclubs te stimuleren, subsidieert de Vlaamse overheid in 2016 acht hobbyverenigingen met minimaal 30 afdelingen.

- Laagdrempelige educatie voor kansengroepen

De Vlaamse overheid ondersteunt laagdrempelige korte praktijkgerichte opleidingsinitiatieven als eerste aanzet tot de deelname aan andere culturele en sportieve activiteiten. Vijf organisaties kregen hiervoor een subsidie in 2015:

- ✓ De Praktische School (Femma)
- ✓ Landelijk Praktijkatelier (KVLV)
- ✓ Sociaal Cultureel Werk voor Blinden en Slechtzienden
- ✓ Vebes vzw
- ✓ To Walk Again vzw

c. Lokaal

- Lokale netwerken personen in armoede

De Vlaamse overheid moedigt gemeenten aan om op lokaal vlak een dynamisch en geïntegreerd beleid uit te bouwen voor mensen in armoede. Op het terrein zelf ervaart men doorgaans zeer sterk de nood om meer samen te werken en te overleggen. Daarom zet de Vlaamse overheid in op lokale netwerken met als opdracht de participatiedrempels voor mensen in armoede op het vlak van cultuur-, jeugdwerk- en sport weg te werken. In 2015 was dat de inzet van 85 lokale netwerken en van 1 lokaal netwerk verbonden aan de Vlaamse Gemeenschapscommissie in Brussel. In 2016 krijgen 105 lokale netwerken, inclusief Brussel, middelen om participatiedrempels weg te werken.

- Bibliotheekwerking gedetineerden

Om de reguliere bibliotheekwerking uit te breiden tot de gevangenen kan de Vlaamse Regering een convenant sluiten met gemeenten die beschikken over een bibliotheek gesubsidieerd in het kader van het Decreet van 6 juli 2012 betreffende het Lokaal Cultuurbeleid. Op die manier kregen in 2013 11 steden en gemeenten een subsidie. Voor de beleidsperiode 2014-2019 is Beveren toegetreden als nieuwe gemeente.

d. Projecten

- Participatieprojecten kansengroepen

De Vlaamse Regering subsidieert jaarlijks participatieve projecten die kansengroepen op weg helpen naar het cultuur-, jeugdwerk- of sportaanbod of valoriseert initiatieven die uitgaan van kansengroepen met het oog op een diverse, duurzame en actieve participatie van kansengroepen. Projecten kunnen maximaal drie jaar lopen.

- Aanbod kansengroepen in gemeenschapscentra

Om de participatie van kansengroepen te bevorderen, subsidieert de Vlaamse overheid projecten van gemeenschapscentra met het oog op een aanbod voor volgende kansengroepen: personen met een etnisch-culturele diverse achtergrond, personen met een handicap, personen in armoede, ouderen en kinderen. Voor het werkjaar 2015 – 2016 ontvangen 31 gemeenten projectsubsidies.

e. Bijzonder aanbod – Podium

Podium bevordert cultuurspreiding via een selectiebank van programma's van diverse gezelschappen en artiesten. Erkende organisatoren kunnen een aanvraag indienen voor een financiële tussenkomst bij het boeken van een programma uit het aanbod van Podium. Naast het stimuleren van organisatoren geeft Podium ook (nieuwe) gezelschappen en artiesten een duwtje in de rug.

In 2016 werd niet langer budget voorzien voor deze maatregel. Bijgevolg behandelt de Vlaamse overheid niet langer subsidieaanvragen bijzonder cultuuraanbod (Podium) van organisatoren. Ook voor gezelschappen en artiesten die wensen opgenomen te worden in het bijzonder cultuuraanbod wordt er geen nieuwe aanvraagronde voorzien.

3. Maatschappelijke ontwikkelingen en transitie dagen uit

De onlosmakelijke band met de maatschappelijke context typeert het sociaal-cultureel werk. Het is dan ook aangewezen om in een landschapstekening van dat werk in te zoomen op actuele ontwikkelingen en toekomstperspectieven van een snel veranderende samenleving. Maar ook al leven we in een vloeibare samenleving, de grote lijnen waarlangs die samenleving ontwikkelt, blijven al enkele decennia dezelfde. Demografische ontwikkelingen, de digitalisering van de samenleving, druk op het ecologisch systeem en druk op onze welvaartsstaat. Deze vier megaontwikkelingen werden al in 1992 gethematisiseerd²⁹, stonden in 2007 nog steeds centraal³⁰ en komen ook hier en nu terug. Dat mag niet verwonderen. Maatschappelijke ontwikkelingen ontstaan niet plotsklaps, ze zetten zich door. In die mate zelfs dat we in een tijdsgewricht leven, in een vloeibare tijd. Steeds meer botsen we op grenzen van heersende samenlevingsmodellen. Met deze stelling sluiten we aan bij een groeiend gevoel dat 'business as usual' tekortschiet om te evolueren naar een meer democratische, solidaire en duurzame samenleving.

Van dichterbij bekeken, zien we zes diepgaande veranderingen of transitiegebieden. De manier waarop mensen zich verenigen, verandert. De manier waarop we leren en dat leren kunnen faciliteren, verandert, net als het belang ervan. De fysieke en publieke ruimte staan steeds meer onder druk. Middenveld, overheid, markt en burger zoeken naar nieuwe verhoudingen. Vrije tijd en de besteding en beleving ervan wijzigen. Ten slotte verandert ons samen-leven door toenemende diversiteit.

Deze vier megaontwikkelingen en zes transitiegebieden bepalen actuele en toekomstige sociaal-culturele praktijken naar inhoud, vorm, doel, bereik en impact. IDEA Consult bracht, in opdracht van Socius, De Ambrassade en het Forum voor Amateurkunsten, de impact van deze ontwikkelingen op sociaal-culturele praktijken in kaart en hield daarbij een tijdshorizon tot 2025 voor ogen³¹. Niet alleen praktijk, maar ook beleid inzake sociaal-cultureel volwassenenwerk en participatie kan daaruit inspiratie halen.

3.1. Vier megaontwikkelingen

In die toekomstverkenning ziet IDEA Consult vandaag vier megaontwikkelingen die ook morgen belangrijke drivers blijven voor wat onze samenleving te wachten staat.

Demografische ontwikkelingen

De wereldbevolking blijft aangroeien. Tegen 2025 telt België volgens het Federaal Planbureau meer dan 12 miljoen inwoners. En niet onbelangrijk, migratie en toenemende leeftijd zijn de belangrijkste drijfveren voor die bevolkingsgroei.

Het aandeel inwoners van vreemde origine in België zal blijven toenemen. In Brussel vormen de etnisch-culturele minderheden vandaag al de meerderheid (Geldof, 2013)³². Andere grote steden zullen volgen.

Naast migratie, zorgt ook de stijgende levensduur voor belangrijke demografische verschuivingen. In 2025 zal één op de vijf inwoners in België ouder zijn dan 65 jaar. De vergrijzing is in Vlaanderen veel groter dan in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

²⁹ Leirman, W. (1992). Basistekst. Maatschappelijke uitdagingen voor het sociaal-cultureel werk anno 1992: de netto-waarde van mens en natuur. In D. Wildemeersch & J. Goubin (Eds.), Het vormingswerk uitgedaagd. Mechelen: VCVO.

³⁰ De Vriendt, J. (2007). Cahier'07. Er is leven na de 'Mort Subite'. Toekomstverkenning voor het sociaal-cultureel werk. Brussel: Socius.

³¹ Van Steen, A., De Voldere, I. & Berckmoes, T. (2013). Toekomstverkenning: de blik van sociaal-cultureel volwassenenwerk, amateurkunsten en jeugdwerk gericht op anno 2025. IDEA Consult (i.o.v. Socius, De Ambrassade en Forum voor Amateurkunsten)

³² Geldof, D. (2013). Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert. Acco: Leuven.

Om de bevolkingsaan groei en de vergrijzing op te vangen staan we voor een capaciteitsuitbreiding van infrastructuur en dienstverlening (in huisvesting, mobiliteit, kinderopvang, onderwijs, zorg, enz.). In veel van deze domeinen speelt de overheid - momenteel nog - een belangrijke rol. Nieuwe samenwerkingsvormen met onder meer de overheid zijn nodig om de vereiste capaciteitsuitbreidingen te financieren en de bestaande infrastructuur en dienstverlening beter te benutten.

Het aandeel ouderen en migranten in onze samenleving neemt toe. Dit zijn twee groepen waar de armoedepercentages significant hoger liggen dan gemiddeld. Armoede terugdringen en de kloof tussen arm en rijk verminderen blijven een enorme uitdaging.

Technologische vooruitgang

De zoektocht naar oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen enerzijds en economische motieven anderzijds stuw en de technologische vooruitgang. Technologische ontwikkelingen en mogelijkheden bieden ook kansen en uitdagingen.

De technologische verandering met de meest verreikende impact op maatschappelijk vlak is de digitale (r)evolutie. Het internet is niet meer enkel een enorme bron van informatie, maar voor een groeiende groep ook een instrument om vorm te geven aan de eigen identiteit. Digitale geletterdheid wordt een steeds belangrijker vereiste om te kunnen functioneren in de maatschappij.

Van die technologische vooruitgang gaat een appel uit op ons vermogen tot creatief denken en het leggen van disciplineoverschrijdende verbanden (los van bestaande structuren die mogelijk belemmerend werken).

Welvaartsstaat onder druk

Vergrijzing en stijgende uitgaven voor gezondheidszorg plaatsen overheden in een besparingsmodus. De sociale zekerheid, de basis voor solidariteit in onze welvaartsstaat, lijkt onhoudbaar. Met mondigesmaat verkennen beleid en middenveld alternatieven.

Het wordt duidelijk dat in de nabije toekomst langer werken aan de orde is. Daarmee gepaard moet er nagedacht worden over andere manieren van werken, andere invulling van loopbanen en jobs...

De budgettaire krapte op overheidsniveau, zowel federaal, Vlaams als lokaal, zal een belangrijke impact hebben op de verhouding overheid-markt-middenveld.

De opdracht van de overheid is om actief andere wegen voor ondersteuning en voor participatie te verkennen. Ze bestaat er in om juist die omstandigheden te creëren die er toe bij dragen dat in het samenspel tussen vele actoren innoverende en succesvolle praktijken gerealiseerd worden. Het gaat ook over een middenveld, een burgermaatschappij die op een horizontale manier de relatie aangaat met die overheid. Sociaal-culturele praktijken en organisaties stellen zich niet langer voornamelijk op als vragende of eisende partij - maar ook als verantwoordelijke en dragende partij. Sociaal-culturele praktijken en organisaties stellen zich assertief én coöperatief op ten aanzien van een overheid, die als veel meer wordt gezien dan een bron van 'middelen en subsidies'.

Ecologisch systeem onder druk

Menselijke activiteit heeft een zware en bijna uitsluitend negatieve impact op ons ecologisch systeem. De klimaatverandering is een globaal probleem dat oplossingen vraagt op vele verschillende niveaus: internationaal, nationaal, lokaal, collectief én individueel. Daarvan raakt stilaan een grote meerderheid overtuigd. Maatregelen om de klimaatverandering te keren, komen ondanks die urgentie moeizaam tot stand.

Niettemin pogen tal van kleinschalige experimenten met alternatieve modellen van consumptie (cf. 'delen is het nieuwe hebben', consuminderen, eerlijke handel, alternatieve muntsystemen) onze productie- en consumptiepatronen effectief te wijzigen. Een kritische blik op ons consumptiegedrag, rechtvaardigheid en solidariteit staan daarbij centraal.

Maar de grootschaligheid en globalisering van vele bestaande productiewaardeketens blijft een enorme druk leggen op het ecologische systeem. Ook op macro-economisch vlak is er nood aan alternatieve productie- en consumptiepatronen.

3.2. Zes transitiegebieden bepalen sociaal-cultureel werk

Megaontwikkelingen vormen de motor voor veranderingen in specifieke domeinen van onze samenleving. Zulke domeinen in verandering noemen we transitiegebieden. Transitiegebieden brengen kansen, maar ook aandachtspunten mee. De samenloop van maatschappelijke ontwikkelingen maakt dat inhoud, vorm, doel, bereik en impact van sociaal-culturele praktijken niet noodzakelijk hetzelfde blijven. We kunnen niet altijd en overal hetzelfde blijven doen, zelfs niet bij ongewijzigde doelen.

Specifiek voor sociaal-culturele praktijken en bijhorende beleidsomkadering zien we zes relevante transitiegebieden.

Verenigen

De idee leeft dat engagement, vrijwillige inzet en deelname aan het maatschappelijke leven afneemt. Het individu zou vandaag de dag niet meer geïnteresseerd zijn in het gemeenschappelijke belang, maar voornamelijk gedreven worden door eigenbelang. Niettemin vinden we in wetenschappelijk onderzoek weinig aanwijzingen voor een terugval in en van het verenigingsleven. Integendeel, onderzoekers spreken eerder over een transformatie in de manier waarop we participeren en ons verenigen (Hustinx, 2009)³³.

Drie ontwikkelingen op vlak van verenigen en participeren zijn bijzonder relevant voor toekomstige sociaal-culturele praktijken:

- de afname van eerder hiërarchische, formeel geregelde, ideologisch geïnspireerde vormen van deelname, vrijwilligerswerk en groepsvorming. In de plaats komen meer geïndividualiseerd engagement, horizontale en flexibele organisaties, verbanden en initiatieven en meer eigen initiatief van burgers en zelforganisatie.
- groeiende betekenis van de belevingscomponent en meer tijdelijk en wisselend engagement. Persoonlijke beleving staat centraal maar betekent niet sowieso een keuze voor entertainment of gemakkelijk vermaak. Beleving kan ook gericht zijn op betekenis creëren, waarde zoeken, ontplooiing, betrokkenheid of bijdragen tot sociale verandering. Mensen engageren zich vandaag ook niet langer een leven lang voor een zaak. Ze nemen steeds meer en afwisselend kortlopende engagementen op.
- ICT, sociale media en (mobiele) digitale toepassingen faciliteren, verruimen en versnellen mogelijkheden voor verenigen en participeren.

Leren

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt vergroten het belang van competenties als ondernemerschap, creatief denken en zelfstandig werken. Competenties waar we een leven lang aan moeten werken om ons voortdurend aan te passen aan snelle en nieuwe ontwikkelingen in de samenleving. Die nieuwe ontwikkelingen stellen we op die manier niet meer echt in vraag. Als tegenwicht en vaak vanuit een sociaal-culturele invalshoek zoeken diverse actoren naar benaderingen van leren die

³³ Hustinx, L. (2009). De individualisering van het vrijwillig engagement. In: Buijs G., Dekker P., Hooghe M. (Eds.), *Civil Society tussen Oud en Nieuw* (pp. 211-225). Amsterdam: Aksant

meer ruimte laten voor kritische reflectie en experiment. Ook de informatieovervloed in diverse media, als gevolg van globalisering, nieuwe technologie en toename van wetenschappelijke kennis, dwingen ons om kritisch te leren omgaan met informatie.

Grote maatschappelijke uitdagingen zoals diversiteit, digitalisering en duurzame ontwikkeling vragen niet enkel dat mensen leren over deze uitdagingen, maar ook leren omgaan met en oplossingen zoeken voor deze uitdagingen. Sociaal leren en co-creatie in connectie met de samenleving en diverse betrokken gemeenschappen kunnen daarbij helpen.

Het belang van informeel leren, op elk moment en overal, via een combinatie van (digitale) technieken (blended learning) groeit. De toename van leermogelijkheden en ervaringen die we in verschillende contexten opdoen, resulteert in competenties die niet altijd formeel erkend worden. Een betere erkenning van informeel geleerde vaardigheden en competenties wint aan belang.

Ruimte

Onze fysieke ruimte staat onder druk. De bevolkingsgroei vereist een capaciteitsuitbreiding van infrastructuur voor huisvesting, mobiliteit, zorg en onderwijs. Steeds meer groepen claimen een deel van de ruimte en stellen hogere eisen aan leefkwaliteit (woonomgeving, milieu- en lawaaihinder, verkeer...). De inrichting, de beschikbaarheid, de toegankelijkheid en de bereikbaarheid van de publieke ruimte speelt een toenemende rol in de wijze waarop we samenleven en sociaal-culturele praktijken kunnen opzetten.

In die omstandigheden is intelligent en duurzaam ruimtegebruik nodig. Dat kan door concentratie en verweving van verschillende functies op bepaalde locaties (bv. onderwijs en economie, toerisme-recreatie en natuurbeheer, sociaal-culturele activiteiten en onderwijs).

De belangstelling voor de stad als plek waar we wonen, werken, bewegen, ontmoeten en vrije tijd doorbrengen, zal toenemen. Verstedelijking zal enerzijds typische grootstedelijke problemen vergroten zoals armoede en werkloosheid, stijgende huizenprijzen, tekort aan scholen en opvang en mobiliteitsproblemen. Anderzijds vormt de stad naar de toekomst toe een belangrijke plaats voor experiment, ook rond alternatief ruimtegebruik.

De verhouding tussen middenveld, overheid, markt en burger

Overheden trekken zich terug, marktspelers nemen publieke taken over, burgers krijgen meer verantwoordelijkheid toegewezen en het middenveld, waar ook het sociaal-cultureel werk toe hoort, zoekt naar een nieuwe positie.

Onder meer budgettaire krapte leidt tot debat over de kerntaken en de beleidsprioriteiten van verschillende overheden.

Het middenveld moet zich positioneren tegenover een terugtrekkende overheid. Dat creëert naast zorgen en risico's ook nieuwe mogelijkheden.

Van burgers verwacht de overheid dat ze actief deelnemen aan het maatschappelijke leven en verantwoordelijkheid opnemen voor het welzijn en de gezondheid van zichzelf en hun medeburgers. Politieke participatie van burgers verschuift dan weer van geïnstitutionaliseerde vormen naar subpolitiek: burgers die van onderuit mee vormgeven aan de samenleving door middel van onconventionele acties³⁴.

De overheid stelt zich steeds verder bedrijfsmatig op en werkt volgens de principes van new public management waarbij efficiëntie en effectiviteit centraal staan.

Openbare en gesubsidieerde instellingen moeten op hun beurt steeds meer voldoen aan managementprincipes en spelregels die de markt hanteert.

Daarenboven vormt het exploderende aanbod aan (online en offline) commerciële initiatieven steeds meer concurrentie voor vrijetijdsinitiatieven uit de social profit.

³⁴ Actiemiddelen waarbij de participanten zelf de vorm bepalen. Voorbeelden: betogingen boycotts, petities, campagnes via sociale media,...

Maar ook de markt zelf is onder druk van de financiële, economische en ecologische crisis op zoek naar alternatieve economische modellen.

Daar waar iedere speler een meer specifieke positie had in het maatschappelijke veld, met relatief duidelijke kenmerken, rollen en functies, vervagen de grenzen.

Vrije tijd

Tijdsbudgetonderzoek wijst uit dat we nog nooit zoveel vrije tijd hadden als vandaag. Nochtans strookt dat niet met onze subjectieve ervaring. Tijdsdruk en het gevoel tijd te kort te komen valt voornamelijk de vrije tijd te beurt, net de tijd waarvan gedacht wordt dat ze “vrij” is.

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en technologische ontwikkelingen vragen én bieden meer flexibiliteit, ook in de invulling van activiteiten in de vrije tijd. Zo kan thuiswerk de tijdsdruk verlagen en meer flexibiliteit bieden om arbeidstaken uit te voeren. Anderzijds vergroten de technologische mogelijkheden de druk op individuen om altijd bereikbaar te zijn voor het werk en voor vrienden.

De betekenis van vrije tijd wordt belangrijker voor de ontwikkeling van ieders identiteit. Dit verhoogt de druk op individuen om de vrije tijd ‘nuttig’ te gebruiken: ook de vrije tijd moet betekenisvol zijn. Het vrijetijdsaanbod is daarbovenop exponentieel gegroeid in de laatste twee decennia. Alles samen is er sprake van vrijetijdsdwang en vrijetijdsstress. In de vrije tijd is de inzet hoog: je bent actief en gezond, lokaal verankerd, maar met blik op de wereld, je doet activiteiten met anderen, voor anderen en liefst ook voor je eigen, persoonlijke ontwikkeling, je kiest nu eens voor commercieel en mainstream dan weer voor alternatief, je doet het cultureel, artistiek, sportief en sociaal, je bent online en offline, het moet iets betekenen, maar het mag ook soms enkel voor de fun, enz.

Samen-leven

Toenemende diversiteit verandert de wijze waarop we samen-leven. Op microniveau zijn er naast het klassieke gezin steeds meer alternatieve modellen. Op macroniveau zoeken burgers naar hun eigen plek in een superdiverse samenleving die niet langer steunt op gedeelde waarden en normen.

De bevolkingsaangroei, groeiende diversiteit en toenemende verstedelijking dragen bij tot een toenemende al dan niet gedwongen nabijheid van anderen. Het biedt veel kansen voor (interculturele) uitwisseling en wederzijdse beïnvloeding tussen groepen van individuen, maar vergroot ook de kansen op sociaal conflict en nieuwe vormen van uitsluiting.

De migratiestromen worden steeds complexer. Zowel het aantal landen van waaruit men migreert als het aantal motieven waarom men migreert, nemen toe. De groeiende diversiteit in de achtergrond van migranten op etnisch, taalkundig, cultureel en religieus vlak noemen we superdiversiteit.

Ook een ouder wordende bevolking met specifieke zorgnoden genereert nieuwe uitdagingen voor de samen-leving.

Samen-leven speelt zich niet enkel meer af in de fysieke ruimte maar krijgt ook weerspiegeling in de virtuele ruimte.

4. Uitgangspunt van een nieuw decreet

Met dit nieuwe decreet wil de minister het sociaal-cultureel volwassenenwerk in zijn civiele rol herbevestigen en waarderen, een rol die deze sector vanaf zijn ontstaan heeft gespeeld. Vanuit een

civiel perspectief zijn sociaal-culturele organisaties 'civiele actoren'. Ze gaan voortdurend de interactie aan tussen de individuele leefwereld van hun deelnemers en het maatschappelijk systeem. Ze ontwikkelen op eigen initiatief en onder eigen verantwoordelijkheid praktijken die op kleine of grote schaal uitdagende of moeilijke maatschappelijke kwesties aanpakken en ze schuiven deze kwesties naar voor op de publieke agenda's. Ze spelen een rol bij het inleiden en het doorgeven, het bewaren, het voortdurend scheppen van cultuur in de brede zin van dat woord. En ze creëren mee dynamiek in de samenleving, dynamiek die moet leiden tot een meer duurzame, inclusieve en solidaire democratie.

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk wordt beschouwd als een essentieel onderdeel van de civiele samenleving waarin het democratisch samenleven tot stand komt. Sociaal-cultureel volwassenenwerk situeert zich dus in het maatschappelijk middenveld, de ruimte tussen burger, politiek of overheid en markt.

Met dit nieuwe decreet wil de minister het sociaal-cultureel volwassenenwerk ook herbevestigen en waarderen in zijn historische emancipatorische kracht en zijn aloude aandacht voor specifieke en kwetsbare groepen in onze samenleving.

Sinds zijn ontstaan heeft deze sector telkens praktijken weten op te zetten met kwetsbare groepen. Praktijken waarbinnen zij zich als individu en als groep sterk konden maken om beter tot hun recht te komen in deze samenleving. Praktijken waarin bruggen werden gelegd als toegang naar cultuur, democratische participatie, andere gemeenschappen.

Dit nieuwe decreet moet sociaal-culturele volwassenenorganisaties precies in de ontwikkeling van deze kwaliteit verder ondersteunen en versterken.

De emancipatorische kracht en het civiel actorschap van het sociaal-cultureel volwassenenwerk is doorheen de geschiedenis telkens opnieuw gebleken.

Een aantal historische en actuele voorbeelden toont dit aan:

- *De vrouwenbeweging en in haar spoor ook de holebi-beweging is er in geslaagd om zowel een culturele omslag in denken en doen op gang te brengen (invulling van relaties, seksualiteit en rolverdeling, evolutie naar onderhandelingshuishouden, ...) als een vertaling te maken op systemisch niveau van een gelijke rechtenbenadering (homohuwelijk, stemrecht, eigendomsrechten, bescherming tegen seksueel misbruik, ...)*
- *De ruime transitiebeweging stelt een heel scala van handelingsmodellen ter beschikking die kunnen leiden tot een meer duurzame omgang met onze wereld: samen-tuinen, repair café, autodelen, geefmarkten, voedselmanden met lokaal geproduceerde groenten en fruit, ...*

Als civiele actoren vervullen sociaal-culturele organisaties drie belangrijke maatschappelijke rollen:

- ze integreren mensen in de samenleving (**integratierol**); ze spelen een rol bij het inleiden in en het doorgeven, het bewaren, het voortdurend scheppen van cultuur in de brede zin van dat woord en geven daarmee ook vorm en betekenis aan het publieke.

Vb. mensen met een etnisch-cultureel verschillende achtergrond vinden elkaar in eigen verenigingen en vinden van daaruit ook de toegang naar andere groepen en instituties in de samenleving

- ze stellen de spelregels in de samenleving ter discussie en ze schuiven complexe maatschappelijke vraagstukken naar voor op de publieke agenda's (**kritische rol**)

vb. 'Donderdag Veggiedag' daagt de samenleving uit om na te denken over de consumptie van vlees, en het daarmee verbonden klimaateffect en dierenleed: de vanzelfsprekendheid van onze vleesconsumptie wordt in vraag gesteld.

- ze experimenteren onder eigen verantwoordelijkheid met alternatieven als antwoord op complexe maatschappelijke vraagstukken (**laboratoriumrol**).

VB. LETS en alternatieve munten experimenteren rond alternatieve waardering – anders dan de gangbare economische – van tijd en werk, en verbinden waarde intrinsiek met gemeenschappen en sociale verbanden.

Aangezien het nieuwe decreet vanuit dit civiel perspectief wil investeren in sociaal-culturele organisaties, zullen deze middelen moeten verantwoord worden vanuit de centrale vraag: 'dragen sociaal-culturele organisaties en hun praktijken voldoende bij aan het realiseren en ontwikkelen van burgerschap en het versterken en verfijnen van de civiele samenleving in een gezonde democratie'?

In ruil voor de toegekende middelen verwacht de overheid dat een sociaal-culturele organisatie zijn 'governance' – hoe ze de middelen inzet om vanuit de missie, doelen en principes te komen tot effectieve praktijken - helder kan verantwoorden en dat ze kan aantonen dat ze ook bereikt wat ze wil bereiken.

Vanuit dit civiel perspectief hebben sociaal-culturele organisaties een grote mate van autonomie ten aanzien van de overheid, een belangrijke vrijheid van verenigen.

Dit nieuwe decreet gaat dus uit van een grote mate van 'zelfsturing': organisaties zijn zelf verantwoordelijk voor hoe ze precies vorm geven aan hun werking, aan hun praktijken. Zij weten wat er leeft en beweegt in de samenleving. Zij houden de vinger aan de maatschappelijke pols. Ze bepalen zelf hun doelen, ze ontwikkelen een eigen verhaal over en een eigen visie op hun organisatie. Ze hebben hun eigen procedures, een eigen format, en kiezen zelf hoe ze de processen managen.

5. Doel van een nieuw decreet

Algemeen:

Het sociaal-cultureel werk streeft naar een samenleving waarin rechtvaardigheid, superdiversiteit, inclusie, duurzaamheid, democratie en solidariteit centraal staan. Het opereert op de naad tussen systeem en leefwereld en wil samenlevingsvraagstukken tot publieke zaak te maken. Het sociaal-cultureel werk ontwikkelt en verspreidt maatschappelijke praktijken die hierop een werkend antwoord kunnen bieden. Het werkt voor, met en door de krachten die leven in individuen en groepen. Zo voorziet het in een 'zin'-volle ontmoeting en participatie voor volwassenen via praktijken die zich bewegen op een continuüm tussen inclusief en categoriaal werken.

Sociaal-culturele praktijk:

Sociaal-culturele praktijken zijn multifunctioneel en spreken mensen en groepen aan in één of meerdere bestaansdimensies en/of in diverse levenssferen. In deze praktijken ontmoeten mensen en/of groepen elkaar en komen samen tot doelgericht handelen. Ze beogen daarmee processen van vorming en vernieuwing van individu, groepen en maatschappij die leiden tot emancipatie en de versterking van een democratische, duurzame, inclusieve en solidaire samenleving.

Sociaal-culturele volwassenenorganisaties:

Sociaal-culturele organisaties zijn missie- en waardengedreven organisaties die bijdragen tot een democratische, duurzame, inclusieve en solidaire samenleving. Als rechtspersoon nemen zij een vorm aan die garandeert dat de winsten terugvloeien naar collectieve doelen en naar het algemeen belang. Ze ontwikkelen sociaal-culturele praktijken voor en met volwassenen die relevant zijn voor de samenleving en de vertaling zijn van een eigen weloverwogen integratie van twee of meerdere functies, te weten de cultuurfunctie, leerfunctie, maatschappelijke bewegingsfunctie en gemeenschapsvormende functie. Deze sociaal-culturele praktijken spelen zich af binnen de autonome tijd van burgers.

Sociaal-cultureel volwassenenwerkveld:

Het geheel van sociaal-culturele volwassenenorganisaties, onderdeel van een breder sociaal-cultureel werkveld, dat in de civiele samenleving op de naad tussen systeem en leefwereld drie rollen actief opneemt:

- Integratierol: mensen integreren in groepen, gemeenschappen en de brede samenleving door hen ruimtes te bieden waarin zij zich kunnen ontwikkelen in relatie tot anderen en door hen kansen te bieden op deelnemen en deelhebben aan die groepen en netwerken.
- Kritische rol: het in vraag stellen van waarden, normen, opvattingen, instituties en spelregels en de publieke dialoog hierover voeden en voeren.
- Laboratoriumrol: in maatschappelijk innoverende praktijken experimenteren met nieuwe maatschappelijke spelregels als antwoord op complexe samenlevingsvraagstukken.

Deze maatschappelijke rollen verwijzen naar wat het sociaal-cultureel werk wil bijdragen aan de maatschappelijke processen en wil realiseren als output in de samenleving.

Het begrip 'maatschappelijke rol' wordt gebruikt om aan te geven wat de opstelling én bijdrage kan zijn van sociaal-cultureel volwassenenwerk in de processen die de samenleving vorm geven en aan de relaties met andere maatschappelijke actoren – die trouwens soms ook gedeeltelijk dezelfde maatschappelijke rollen kunnen opnemen. Of anders gezegd: maatschappelijke rollen omschrijven onze verhouding en omgang met de brede samenleving.

Sociaal-culturele participatie:

Het deelnemen aan of deelhebben in informele netwerken (sociale participatie), formele maatschappijgeoriënteerde organisaties (maatschappelijke participatie), kunst en cultuur (culturele participatie) en politiek en beleid (politieke en beleidsparticipatie). Praktijken van sociaal-culturele participatie bewegen zich op een continuüm tussen inclusief en categoriaal en erkennen de leefwereld van de doelgroep(en) door erop aan te sluiten en ervan te vertrekken.

Het onderscheid tussen **categoriaal en inclusief** beleid is al decennia niet meer weg te denken in het discours over (maatschappelijke) participatie.

Categoriaal staat voor de benadering waarbij de bevolking ingedeeld wordt in groepen van mensen met een gelijkaardig of gemeenschappelijk kenmerk (vb. handicap of etnische afkomst). Het beleidsinstrumentarium ontwikkelt zich vanuit die bepaalde categorie waarvoor de mogelijkheid tot participeren moet gerealiseerd worden.

Inclusief staat voor een aanpak waarbij de gehele samenleving en alle personen erin met gelijke kansen benaderd worden. Deze inclusiegedachte houdt rekening met de samenleving in zijn geheel, maar kent ook zijn limieten. Inclusief beleid gaat uit van een expliciete keuze om iedereen te willen bereiken vanuit de analyse dat dit niet zo is. Daar tegenover staat exclusief, waarbij bewust bepaalde groepen worden uitgesloten. Het probleem met de inclusieve aanpak is dat het vaak focust op de grootste gemene deler waardoor specifieke uitdagingen ten aanzien van bepaalde groepen niet worden meegenomen.

Beide begrippen vatten en beschrijven een aantal elementen, maar zijn met elkaar verbonden en zijn relatief ten opzichte van elkaar. De begrippen vinden zich eerder op een continuüm dan dat ze tegenover elkaar kunnen geplaatst worden.

Het doel van een actueel participatiebeleid is het realiseren van het recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing (sociaal grondrecht). De aanpak vertrekt dan vanuit de vraag: hoe kunnen we dit sociaal grondrecht voor iedereen realiseren? Participatie is essentieel en een rode draad doorheen (het decreet op) het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Het sociaal-cultureel werk heeft de kracht om mensen te ondersteunen en te versterken in hun deelname aan de samenleving. Het sociaal-cultureel werk zorgt voor de randvoorwaarden om te kunnen deelnemen aan de samenleving en het maatschappelijk debat. Participatie is te interpreteren als een integrale benadering van sociaal-cultureel werk. Hieraan werken vraagt om een duurzaam proces.

De focus ligt dus op het creëren van participatiekansen voor iedereen, in het bijzonder voor diegenen die structureel minder participeren.

Daarbij moet er ruimte zijn om participerende individuen en groepen sterker te maken in het participeren aan de (super)diverse samenleving. In plaats van alleen gericht te zijn op een algemeen aanbod waaraan men individueel participeert moet de verbinding met de leefwereld van de (potentiële) participant centraal staan waardoor de toeleiding naar maatschappelijke participatie wordt versterkt

6. Bouwstenen voor een nieuw decreet

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk is een belangrijk onderdeel van de opbouw van een democratische samenleving en moet in staat zijn soepel op maatschappelijke uitdagingen van de hedendaagse samenleving te kunnen inspelen. De nieuwe regelgeving wil die intrinsieke waarde van het sociaal-cultureel volwassenenwerk koesteren en de veelzijdigheid en de dynamiek van het sociaal-cultureel volwassenenwerk versterken. Dit moet bijdragen tot een sterkere zichtbaarheid en profilering van de sector.

Dit hoofdstuk beschrijft de verschillende bouwstenen die ertoe bijdragen om de veelzijdigheid en de dynamiek van het sociaal-cultureel volwassenenwerk ook in de toekomst blijvend mogelijk te maken en te versterken.

6.1. Werkingssterrein van het sociaal-cultureel volwassenenwerk

6.1.1. Vlaams en regionaal

Het beleid inzake sociaal-cultureel volwassenenwerk situeert zich op drie schaalniveaus: steden en gemeenten – provincies – Vlaanderen. Op ruimere schaal is er uiteraard ook invloed van het Europese niveau.

Sinds 2016 zijn de middelen voor de ondersteuning van het lokaal sociaal-cultureel beleid opgenomen in het Gemeentefonds. De middelen voor sociaal-cultureel werk zijn na de interne staatshervorming 2009-2014 deels overgeheveld naar Vlaanderen.

In het nieuwe Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk is het de bedoeling een systematiek uit te werken voor de landelijke ondersteuning, inclusief Brussel-Hoofdstad. Organisaties op Vlaams niveau tonen aan hoe zij opereren in Vlaanderen en het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad.

Uitzondering hierop wordt gevormd door de regionale volkshogescholen. Deze werden tot nu toe gesubsidieerd op basis van het decreet van 4 april 2003. In elke regio kan er maximaal één regionale volkshogeschool worden gesubsidieerd via het decreet. Concreet gaat het om de volgende regio's: het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad, de arrondissementen Antwerpen, Mechelen, Turnhout, Halle-Vilvoorde, Leuven, Aalst-Oudenaarde, Sint-Niklaas-Dendermonde, Gent-Eeklo, Brugge, Ieper-Veurne-Oostende, Kortrijk-Roeselare-Tielt en de provincie Limburg.

Volkshogescholen tonen aan hoe zij opereren in hun regio. Zij werken gebiedsgericht en contextspecifiek.

Andere facetten van het regionaal sociaal-cultuurbeleid zullen vervat worden in een nog te ontwikkelen aparte decretale regeling. Deze kan tot stand komen nadat de hervorming van de provincies decretaal is verankerd.

Een bijzonder sub-aspect zijn evenwel de middelen van de interne staatshervorming (2009-2014) m.b.t. de provincies die toen voor 10% provinciaal zijn gebleven. Een analyse hierop zal duidelijk

maken waar deze middelen optimaal worden ingezet (decreet sociaal-cultureel werk of decreet regionaal cultuurbeleid).

6.1.2. De vrijetijdscontext

Decreet van 4 april 2003

Het decreet van 4 april 2003 expliciteert in de definitie van 'sociaal-cultureel volwassenenwerk' dat personen er vrijwillig aan deelnemen, los van enig schoolverband en los van elke vorm van beroepsopleiding.

Voor volkshogescholen, gespecialiseerde vormingsinstellingen en vormingsinstellingen voor personen met een handicap is er in het decreet van 4 april 2003 de bijkomende bepaling dat een programma-aanbod moet worden aangeboden in open aanbod en moet plaatsvinden in de autonome levenssfeer van de deelnemer. Enkel voor de gespecialiseerde vormingsinstellingen zijn er uitzonderingsmaatregelen voorzien, waardoor ze zich ook kunnen richten op multiplicatoren van de cultuursector (onbeperkt), multiplicatoren van de non-profit sector (20% van de urennorm) en groepen met een educatieve achterstand (40% van de urennorm).

Nieuw beleidskader

Om maximaal te kunnen inzetten op hun missie, trachten sociaal-culturele organisaties burgers te bereiken in hun verschillende rollen (moeder, vrijwilliger, mantelzorger, student, werknemer, enz.) en in allerlei levensdomeinen of -contexten (werk, zorg, onderwijs, politiek, milieu, economie, kunst, mobiliteit...). Ze bewegen zich in de volle breedte van die levensdomeinen of -contexten en gaan over grenzen heen samenwerkingen aan (zie ook 'Samenwerking over verschillende sectoren heen').

In het nieuwe beleidskader gebeurt de afbakening waarin een sociaal-culturele organisatie zich decretaal kan begeven, op basis van twee criteria: **de tijd** en **de finaliteit**.

De finaliteit:

Sociaal-culturele organisaties leveren een aantoonbare bijdrage aan de decretale doelstellingen (d.m.v. hun beleidsplan). Hiervoor moeten zij een sociaal-culturele werking ontplooien.

De tijd:

Het nieuw beleidskader gaat ervan uit dat het sociaal-cultureel volwassenenwerk zich grotendeels situeert in **de vrije tijd van mensen**, met name in de tijd die burgers niet hoeven te besteden aan verplichte of noodzakelijke activiteiten zoals (huishoudelijk) werk (arbeidstijd) en studie (leerplichttijd).

Organisaties kunnen binnen hun gesubsidieerde werking vanuit het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk uitzonderlijk en op een verantwoorde manier ook buiten de vrije tijd van mensen een werking ontplooien.. Het blijft de bedoeling dat de gesubsidieerde werking zich grotendeels afspeelt in de vrije tijd van mensen.

Een aantal voorbeelden stellen dit scherp:

"Mobiel 21 is een beweging voor duurzame mobiliteit. Mobiel 21 kiest ervoor de leefomgeving op een meer milieuvriendelijke en veiligere manier bereikbaar en leefbaar te maken. Mobiel 21 inspireert en activeert mensen, groepen, organisaties en beleid om doordacht om te gaan met verplaatsingen en verplaatsingswijzen." Vanuit deze missie kan de sociaal-culturele organisatie naast het hoofdzakelijk bereiken van burgers in de vrijetijdscontext bijvoorbeeld ook mobiliteitsambtenaren in de arbeidscontext aanspreken in functie van de opmaak van een milieuvriendelijk en veilig mobiliteitsplan voor hun gemeente.

De missie van vzw EVA is "mensen aanzetten om maximaal plantaardige voeding (in tegenstelling tot dierlijke) te produceren en te consumeren, en dit om bij te dragen aan een mens-, dier- en milieuvriendelijke samenleving". Om haar missie breed uit te dragen, wil de organisatie zich ook toeleggen op contacten met (onder meer) lokale overheden die overheidsrestaurants uitbaten en uitbaters van grootkeukens om hen kennis te laten maken met vegetarische recepten, producten, etc. vanuit het idee dat hoe meer lekkere

vegetarische maaltijden er beschikbaar zijn, hoe meer er effectief vegetarisch gegeten wordt. Gezien de missie van de organisatie is dit onderdeel van de werking subsidieerbaar.

In het inhoudelijk beleidsplan tekent de organisatie uit welke interventiestrategieën ze wil hanteren om haar missie te bereiken en dus in welke contexten ze zich zal begeven. (In concreto gaat het over in welke maatschappelijke sectoren en deelgebieden er zal gewerkt worden, tegen welke prijszetting, enz...). Dit moet op een transparante manier tot uiting komen in zowel het inhoudelijk beleidsplan als het zakelijk plan.

6.2. Meer flexibiliteit inzake organisatievorm

6.2.1. Sociaal-cultureel ondernemerschap mogelijk maken

Decreet van 4 april 2003

In het decreet van 4 april 2003 worden sociaal-culturele actoren afgebakend op basis van een juridische vorm, de vereniging zonder winstoogmerk (vzw). Een uitzondering doet zich voor bij de gespecialiseerde vormingsinstellingen, waarbij ook stichtingen van openbaar nut kunnen worden gesubsidieerd. Uiteraard zijn de 'ondernemende' activiteiten die een vzw kan verrichten wettelijk beperkt.

Nieuw beleidskader

In de beleidsbrief 2015-2016 Cultuur staat: *'Mijn beleidskader zal zich focussen op het hedendaags professioneel sociaal-cultureel werk met maximale effecten binnen het budgettaire kader en met oog voor innovatief sociaal-cultureel ondernemerschap.'*³⁵ Het nieuwe beleidskader wil toekomstgericht zijn en een kader creëren waarin sociaal-cultureel ondernemerschap mogelijk is. In die zin moet het mogelijk zijn dat ook andere rechtspersonen dan de vzw en de stichting van openbaar nut voor ondersteuning in aanmerking komen.

Het nieuw beleidskader laat de verplichte vzw-vorm los en laat ook andere rechtspersonen toe voor subsidiëring. Bindende voorwaarden zijn dat de winst van deze rechtspersonen uitsluitend naar niet-commerciële doelen gaat, binnen de sociaal-culturele sector blijft en aangewend wordt om nieuwe initiatieven op te zetten. Louter commerciële initiatieven, waarbij de winst wordt uitgekeerd aan de leden van de vereniging komen dus niet in aanmerking voor subsidiëring. Om die afbakening scherp te stellen, wordt de term 'rechtspersoon met niet commercieel karakter' gebruikt, naar analogie met het Kunstendecreet.

Door **geen strikte juridische vormen** op te leggen, moet het nieuw decreet future-proof en compatibel zijn met toekomstige federale wijzigingen inzake de regelgeving omtrent vennootschapsvormen. De eventuele nieuwe regelgeving zal nauwgezet worden opgevolgd en desgevallend, voor zover ze procedurieel is afgewerkt, opgenomen worden in het nieuwe ontwerpdecreet;

Uit het 'onderzoek naar de mogelijkheden van aanvullende financiering voor de culturele sector'³⁶ dat in opdracht van de minister van Cultuur werd uitgevoerd door IDEA consult, blijkt dat veel culturele actoren zich nog te weinig bewust zijn van de (negatieve) gevolgen die de keuze van hun juridische structuur impliceert, ook naar toegang tot financiering toe. Zo impliceert het kiezen voor een vzw-structuur bijvoorbeeld dat je als organisatie uitgesloten wordt van een aantal financieringsvormen, stimulerende en flankerende maatregelen.

³⁵ Beleidsbrief Cultuur 2015-2016, p. 40

³⁶ Onderzoek naar de mogelijkheden van aanvullende financiering voor de culturele sector, IDEA Consult, november 2015.

In het onderzoek wordt aanbevolen om enerzijds het bewustzijn over de implicaties van keuzes in juridische structuur in de sector te vergroten en anderzijds om een stimulerend beleidsinstrumentarium te ontwikkelen dat geen uitsluitingscriteria oplegt en zo generiek mogelijk inzetbaar is. Het afbakeningscriterium 'rechtspersoon met niet-commercieel karakter' dat in het nieuw beleidskader zal worden gehanteerd, speelt alvast in op deze laatste aanbeveling.

6.2.2. Talentvolle beloften kansen geven

Decreet van 4 april 2003

Het huidige decreet introduceerde in 2003 een inhoudelijk beleidskader dat hoofdzakelijk gebaseerd is op kwalitatieve elementen: het werken met cycli van vijfjaarlijkse beleidsplannen gekoppeld aan een subsidie-enveloppe, jaarlijkse voortgangsrapporten die de uitvoering van het beleidsplan aangeven en aantonen hoe de organisatie zich organiseert met het oog op de gewenste output en impact, gemengde visitatiecommissies die vijfjaarlijks de organisaties evalueren op basis van erkennings- en subsidievoorwaarden en beoordelingselementen. Dit heeft geleid tot een toenemende professionalisering in de sector.

Daarnaast staan voor de verenigingen, de vormingsinstellingen en de bewegingen ook een aantal kwantitatieve criteria ingeschreven in het decreet. Zo moeten verenigingen aantonen hoeveel afdelingen zij hebben. In het decreet wordt dit geregeld via het erkenningscriterium: *'ze hebben minstens vijftig werkende afdelingen of groepen, gespreid over minstens drie Vlaamse provincies waarbij in elke provincie minstens tien aangesloten afdelingen of groepen actief zijn; het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad wordt hierbij beschouwd als Vlaamse provincie'*. Bij de gespecialiseerde vormingsinstellingen luidt de erkenningsvoorwaarde *'ze biedt minstens 1.000 uren programma's aan'*. Daarnaast is *'het aantal uren programma's'* voor alle vormingsinstellingen een beoordelingscriterium. Verder moeten vormingsinstellingen en bewegingen "ofwel activiteiten ontplooiën in minstens vier Vlaamse provincies, ofwel een publieksbereik aantonen in minstens vier Vlaamse provincies, waarbij het tweetalig gebied Brussel-Hoofdstad beschouwd wordt als een Vlaamse provincie"

Deze kwantitatieve criteria zorgen ervoor dat sociaal-culturele organisaties een behoorlijk grote omvang moeten hebben om in aanmerking te komen voor subsidies, terwijl in de praktijk kan worden vastgesteld dat kleinere, vrijwilligersinitiatieven die deze kwantitatieve normen niet halen, vaak zeer innovatief en ook op Vlaams niveau relevant zijn.

Nieuw beleidskader

In de beleidsnota Cultuur 2014-2019 staat: *'Het huidige beleidskader heeft als sterkte de kwalitatieve benadering, maar laat een aantal kansen liggen zodat de sector op beperkingen botst. Ik zal het decreet in die zin dan ook aanpassen.'*³⁷

Door in sterkere mate de kwalitatieve criteria en hun impact te beklemtonen in het nieuwe beleidskader en de rollen en functies van het sociaal-cultureel volwassenenwerk meer centraal te stellen, wordt een opener en dynamischer kader gecreëerd waar kwalitatieve talentvolle beloften ondersteuning kunnen krijgen om hun laboratoriumrol te ontwikkelen of om door te groeien naar een organisatie op Vlaams niveau.

De organisaties zijn verantwoordelijk om hun werking in het beleids- en zakelijk plan en t.o.v. de verschillende beoordelingselementen helder en transparant aan te tonen. Het is vanzelfsprekend dat dit ook gestaafd en onderbouwd wordt met kwantitatieve gegevens en de samenhang met het zakelijke plan.

Het is de bedoeling de beoordelingscriteria die moeten gehanteerd worden door de beoordelingscommissies decretaal te verankeren. Zie ook punt .6.6.

³⁷ Beleidsnota Cultuur 2014-2019, p. 44

6.3. **Functiegericht werken**

6.3.1. **Functiemix naar keuze**

Decreet van 4 april 2003

In het huidige decreet formatteren werksoorten het werk en de verschijningsvorm van organisaties: door de mix van benaming, functietoewijzing, erkenningscriteria en beoordelingselementen ontstaat een bepaald 'formaat' waarnaar organisaties zich ontwikkelen en gedragen. Deze formattering laat organisaties weinig ruimte voor bijvoorbeeld ook een werking op andere dan de decretale functies, gekoppeld aan de werksoort waarvoor ze erkend zijn. Zo zagen we het voorbije decennium dat vanuit de schoot van een aantal organisaties nieuwe vzw's werden opgericht met als doel sociaal-culturele praktijken te ontwikkelen binnen het kader van een andere werksoort.

Nieuw beleidskader

"Als uitgangspunten voor het toekomstig sociaal-cultureel beleidskader stel ik meer flexibiliteit voor organisaties en zoveel mogelijk functiegericht werken voorop," zo geeft de beleidsbrief Cultuur 2015-2016 aan.

Het nieuwe decreet wil zo min mogelijk ingrijpen op de vorm en ontwikkeling van de organisaties en neemt de 'vrijheid van verenigen' als uitgangspunt. Met het civiel perspectief, de decretale doelstellingen én de erkenning van de intrinsieke waarde van het sociaal-cultureel volwassenenwerk als basis van dit nieuwe beleidskader laat het nieuwe decreet het aan de organisatie zelf over welke functies zij zich wil toe-eigenen. De organisatie kan daar, over beleidsperiodes heen, ook evoluerende keuzes in maken.

Het moet wel steeds gaan om een **mix van functies**, in die zin dat ze een werking ontplooien die een vertaling is van een eigen weloverwogen **integratie van twee of meerdere (geactualiseerde) functies**. Net die verstrengeling van verschillende functies is een specifiek kenmerk van het sociaal-cultureel werkveld. Zo onderscheidt dit werkveld zich van andere werkvelden, waar er meestal slechts één uitgesproken hoofdfunctie is, eventueel naast een aantal afgeleide functies. Denk maar aan de educatieve functie in het onderwijs, de recreatieve functie in de recreatieve sportbeoefening, maatschappelijke activering in het syndicaal werk en de zorgfunctie in het welzijnswerk.

Door de werksoorten los te laten en door meer vrijheid in functies wordt een nieuw decreet meer 'future-proof': het is vandaag nl. niet mogelijk om de 'verschijningsvormen van de toekomst' voor sociaal-culturele praktijken en organisaties precies te voorspellen. We denken aan de verdere evoluties rond de burgerinitiatieven, de digitalisering van de samenleving, de transformaties van het vrijwilligerschap.

Nieuwe (hybride) praktijken ontwikkelen wordt bijgevolg gemakkelijker, omdat ze niet langer hoeven gevat te zijn in voorgeschreven kaders. Het wordt denkbaar dat een vormingsgroep een verenigingskarakter krijgt en activerend werkt rond bewegingsthema's. Het wordt mogelijk om over 'verenigen' anders na te denken dan in termen van werkingskernen, bestuurskernen en lidmaatschap.

Een uitzondering hierop vormen de volkshogescholen. De volkshogescholen zijn actief in dertien afgebakende regio's. Zij werken gebiedsgericht en contextspecifiek. Dat is de reden waarom zij een werking dienen te ontplooien waarin alle functies worden opgenomen.

6.3.2. **Een geactualiseerd functiekader**

Decreet van 4 april 2003

Het huidige decreet wijst vier functies toe aan de sector: de gemeenschapsvormende, de educatieve, de culturele en de maatschappelijke activeringsfunctie.

Functies gaan over de aard van de activiteiten die (professioneel) sociaal-cultureel werkers op een doordachte manier ontwerpen en implementeren om doelstellingen te realiseren. Hier ligt de nadruk op de interventie, op het concrete handelingsperspectief. Functies geven aan welke vorm, welke processen en welke structurering een sociaal-culturele praktijk met groepen of gemeenschappen kunnen aannemen en welk soort 'werkwoorden' als doelstelling van die praktijken kan gebruikt worden: leren, gemeenschap vormen, zich engageren, cultuur maken of proeven.

Nieuw beleidskader

Het nieuwe decreet erkent het belang van de ontmoetings- en ontspanningsfunctie als gemeenschappelijke basis om sociaal-culturele praktijken te ontwikkelen maar beschouwt ze niet als een mogelijk onderscheidend element. De vier functies uit het decreet van 2003 blijven de pijlers om sociaal-culturele praktijken van vandaag vorm te geven. Opdat de functies die sociaal-culturele praktijken in de hedendaagse samenleving werkelijk opnemen, beter zouden worden gevat, worden in het nieuwe decreet de vier functies geactualiseerd: **de leerfunctie, de gemeenschapsvormende functie, de maatschappelijke bewegingsfunctie en de cultuurfunctie.**

De leerfunctie is het doelgericht opzetten van leeromgevingen die het leren van individuen, groepen en/of gemeenschappen mogelijk maken en bevorderen.

'Het opzetten van leeromgevingen' duidt op het doelgericht scheppen van contexten waarbinnen de kans op leerervaringen verhoogt. Deze leeromgeving kan de klassieke vorm aannemen van een cursus met een begeleider, maar evengoed van een projectgroep die samen werkt om een maatschappelijk vraagstuk aan te pakken, van een groep burgers die ludieke acties in de publieke ruimte opzet, van een LETS-gemeenschap, een groep samen-tuinders...

Deze functie sluit zo meer aan bij het hedendaagse 'leren' dat meer en meer verschuift van de beheersingslogica's van klassieke educatieve visies zoals interventies, programma's, doelstellingen en verwachte resultaten naar omstandigheden en contexten die leerkansen verhogen. 'Leren' speelt zich ook niet alleen af op het niveau van individuen (vermeerderen van competenties, kennis, inzicht, vaardigheden, attitudes) maar ook op het niveau van groepen ('als team leren samenwerken'), organisaties (lerende organisaties) en zelfs op het niveau van gemeenschappen (de lerende samenleving – bv. in het kader van een transitieproces).

De gemeenschapsvormende functie: het doelgericht ondersteunen en faciliteren van processen en praktijken die leiden tot het vormen van groepen en gemeenschappen en/of het versterken van de interactie tussen groepen en gemeenschappen.

Om een pluraal samenspel tussen levenskrachtige gemeenschappen in de samenleving te realiseren moet het zowel mogelijk zijn om verbindingen tussen mensen in groepen en gemeenschappen te versterken (bonding) als bruggen te leggen tussen groepen en gemeenschappen (bridging).

De maatschappelijke bewegingsfunctie creëert in relatie tot samenlevingsvraagstukken doelgericht ruimte voor engagement en politisering met het oog op veranderingen in het denken en handelen en in de inrichting van de maatschappij.

De maatschappelijke bewegingsfunctie zet de lerende zelf meer centraal als drager van het proces en sluit daarmee meer aan bij het beweging maken, een term die van oudsher verbonden is met het sociaal-cultureel werk als het gaat over mensen die zich op maatschappelijk vlak verbinden met elkaar in functie van het mobiliseren van engagement en het werken aan maatschappelijke verandering.

De cultuurfunctie is gericht op het creëren, deelnemen, genieten, bewaren en doorgeven van cultuur en kunst.

De cultuurfunctie dekt de volledige breedte van culturele processen in sociaal-culturele contexten: zowel de participatie aan de cultuur die een samenleving al te bieden heeft als het zelf bijdragen aan processen waarbij nieuwe culturele betekenissen worden gecreëerd.

6.4. De sociaal-culturele methodiek geactualiseerd en ontleed

Decreet van 4 april 2003

De sociaal-culturele methodiek zoals gedefinieerd in het decreet van 4 april 2003 is het resultaat van een onderzoekopdracht³⁸ op zoek naar een legitimering voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk in aanloop van het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Het onderzoek moest de nodige kennisbasis leveren voor een methodiek die tegelijk het unieke, het onderscheidende en gemeenschappelijke element van het werkveld zou worden. Die methodiek situeert zich op een meer abstract niveau waardoor een grote diversiteit aan inhoud en werkvormen kan worden gehanteerd. Naarmate de legitimeringsdruk ten tijde van de opmaak van het Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk wat afnam, kreeg de methodiek meer en meer betekenis als handelingskader. Sociaal-cultureel werkers worden er door uitgedaagd hun visie op mens en samenleving te ontwikkelen, hun doeloriëntaties scherp te stellen en hun interventiestrategieën logisch te construeren. Binnen dit abstract referentiekader zijn veel concrete invullingen mogelijk. Dat maakt het lastig om zowel de methodiek als de identiteit van een sector voorop te stellen. De methodiek werkt wel verbindend maar niet onderscheidend. Praktijken uit andere sectoren en werkvelden kunnen zich bovendien even goed van die methodiek bedienen, zoals bijvoorbeeld binnen samenlevingsopbouw of het jeugdwerk. Tegelijkertijd zien we binnen het sociaal-cultureel werk waardevolle broedplaatsen ontstaan die ook andere methodieken hanteren die binnen het huidige beleidskader niet worden ondersteund.

Nieuw beleidskader

In de Beleidsnota Cultuur 2015-2019 staat hierover: *'Afgelopen jaren ontstonden allerlei werkingen (onder andere nieuwe verenigingsvormen, broedplaatsen voor kunsten en sociaal-cultureel werk, specifieke doelgroepwerkingen, burgersnabije duurzame initiatieven) die diversiteit en culturele innovatie op een natuurlijke manier integreren in hun werkvormen. Vaak hanteren zij methodieken die niet binnen de huidige beleidskaders te vatten, noch te ondersteunen zijn. Nochtans zijn deze werk- en verenigingsvormen bijzonder waardevol omdat zij er meer dan klassieke werkvormen in slagen een positief, divers en innovatief sociaal-cultureel verhaal te schrijven. Ik wil onderzoeken hoe er ruimte kan worden gecreëerd voor deze nieuwe verenigingsvormen. Voorbeeldwerkingen moeten kunnen erkend worden zodat ze een rol kunnen spelen naar de rest van de sector.'*³⁹

In het nieuwe decreet wordt de sociaal-culturele methodiek niet langer gehanteerd als een onderscheidend element t.o.v. andere sectoren of als een vast handelingskader. Een aantal kernelementen uit de definitie worden wel in een geactualiseerde vorm mee opgenomen in het beoordelingskader of vooropgesteld als één van de doelstellingen van het decreet. Deze meer open benadering, waarbij sociaal-culturele organisaties zich verhouden tot de doelstellingen en de beoordelingselementen, moet meer kansen bieden om te innoveren, duurzame samenwerkingsverbanden aan te gaan, breder en diverser te sporen.

6.5. Een vlottere in- en uitstroom van organisaties

Decreet van 4 april 2003

De instroom van nieuwe sociaal-culturele organisaties is in het huidige decreet van 2003 per werksoort anders geregeld. Per beleidsperiode kunnen vijf nieuwe bewegingen, drie gespecialiseerde

³⁸ Baert, H. & Ketelslegers, B. (2002). *Sociaal-culturele methodiek: concept en methodiekontwikkeling*. Leuven: KULeuven, Centrum voor Sociale en Beroepspedagogiek.

³⁹ Beleidsnota Cultuur 2014-2019, p. 44

vormingsinstellingen en een onbeperkt aantal verenigingen instromen. Per beleidsperiode kunnen maximum vier startende (die nog niet binnen het decreet zijn erkend) verenigingen eenmalig en tot het eind van de beleidsperiode een startsubsidie aanvragen. Voor de andere werksoorten is geen startsubsidie voorzien.

Naast deze kwantitatieve beperking, bieden de vormelijke kaders van het huidige decreet ook geen ruimte voor ondersteuning van nieuwe sociaal-culturele praktijken en werkvormen die zich al dan niet ontwikkelen binnen de huidige erkende sociaal-culturele organisaties.

In het decreet van 4 april 2003 hebben sociaal-culturele organisaties bij wijze van spreken een 'levenslange' erkenning en subsidiëring. Die continuïteit is belangrijk om een duurzame sociaal-culturele werking op lange termijn te kunnen uitbouwen. Inspelen op en aan de slag gaan met maatschappelijke uitdagingen, groepen en gemeenschappen vraagt voldoende tijd om processen te kunnen uitbouwen. Het decreet van 2003 voorziet geen mogelijkheid om de samenwerking te stoppen met organisaties die er niet langer in slagen op een kwaliteitsvolle manier een sociaal-culturele werking uit te bouwen. Wanneer de kwaliteit onvoldoende is, kan een negatieve eindevaluatie op het einde van een beleidsperiode, de subsidie-enveloppe doen dalen met tien procent. Een tweede en mogelijks meerdere opeenvolgende negatieve eindevaluaties doet de enveloppe achtereenvolgens telkens dalen met twintig procent enz. De uitstroombmogelijkheden zijn in het decreet m.a.w. tot een minimum herleid.

Nieuw beleidskader

Het nieuwe beleidskader maakt een bredere instroom en ook uitstroom vlotter mogelijk.

Nog niet erkende of gesubsidieerde sociaal-culturele organisaties binnen het decreet van 2003, kunnen, net zoals diegene die wel al ondersteund worden binnen het decreet van 2003, één keer per beleidsperiode (nl. in het vierde jaar van de beleidsperiode) een subsidieaanvraag indienen. Het maximum aantal 'nieuwe' organisaties wordt niet decretaal bepaald zodat optimaal kan ingespeeld worden op maatschappelijke ontwikkelingen. Kwaliteit, inhoud en maatschappelijke relevantie, die een landelijke dimensie en uitstraling heeft, krijgen voorrang op kwantitatieve beperkingen.

Tijdens het derde jaar van de beleidsperiode worden organisaties geëvalueerd op basis van een visitatie, en krijgen organisaties de kans om te remediëren. De beoordelingscommissie neemt het remediëringstraject, de ondernomen stappen en de resultaten mee en reflecteert hierover in haar advies aan de minister.

De beoordelingscommissie zal vijfjaarlijks een subsidieadvies geven aan de minister waarbij het advies (naast een verhoging, behoud of verlaging van de subsidie) kan zijn om de organisatie niet langer te subsidiëren (zie verder).

6.6. Financiële ruimte

6.6.1. Een dynamisch financieel kader

Decreet van 4 april 2003

De subsidie-enveloppes van de erkende sociaal-culturele organisaties vandaag zijn gebaseerd op een foto van kwantitatieve elementen van vóór het huidige decreet van 2003.

De subsidie-enveloppe van de verenigingen is gebaseerd op een foto van het aantal afdelingen in het kalenderjaar 2001. Van de gespecialiseerde vormingsinstellingen is de subsidie-enveloppe gebaseerd op een foto van het aantal subsidieerbare vormingsuren dat de betreffende organisaties in 2001 realiseerden. Van de vormingsinstellingen voor personen met een handicap en de syndicale vormingsinstellingen, die in 2003 verplicht werden om te federeren, is de jaarlijkse subsidie-enveloppe de som van de subsidiebedragen die de vormingsinstellingen in het kader van het decreet van 19 april 1995 houdende een subsidieregeling voor instellingen voor volksontwikkelingswerk, voor het werkjaar 2001 ontvingen. Nieuwe verenigingen en vormingsinstellingen die pas later een erkenning kregen binnen het decretale kader van 2003 krijgen de minimum subsidie-enveloppe. Kortom, het decreet zet de financiële kaders voor

verenigingen en vormingsinstellingen vast en geeft geen ruimte om aan te sluiten op verdere ontwikkeling en groei van organisaties. Voor bewegingen voorziet het decreet dan weer wel dat vijfjaarlijks een financieel behoefteplan kan worden ingediend. De subsidie-enveloppe van de volkshogescholen wordt bepaald op basis van het aantal inwoners in de regio waarvoor de volkshogeschool werkt.

De evolutie van organisaties is niet in verhouding tot de subsidie, noch in positieve zin (de subsidie kan niet stijgen voor organisaties die groeien) noch in negatieve zin (organisaties die een minder uitgebreide werking hebben, blijven dezelfde subsidie behouden als ze kwalitatief blijven werken). Deze financiële situatie sluit niet langer aan op de realiteit van de hedendaagse werking van een aantal sociaal-culturele organisaties.

Nieuw beleidskader

Het nieuwe decreet zal een dynamisch financieel kader mogelijk maken waarbij niet langer wordt uitgegaan van bepaalde foto maar gedacht wordt in termen van een 'film' – een meer continu bijstellen van de ondersteuning aan organisaties door middel van een reeks foto's zodat de middenstroom de realiteit beter volgt. Het nieuw beleidskader moet dus meer de nadruk leggen op zowel groei- als afbouw mogelijkheden.

6.6.2. Vertrekbasis voor de financiering van het nieuwe decreet

De vertrekbasis voor de financiering van het nieuwe decreet is in eerste instantie het huidige budget van het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk, inclusief de middelen die naar aanleiding van de interne staatshervorming vanaf 2014 aan de subsidie-enveloppes werden toegevoegd.

In de begroting van de Vlaamse overheid begrotingsartikel HB0/1HD-I-2-AC/WT, basisallocatie HD109 'federatie van erkende organisaties voor volksontwikkelingswerk', basisallocatie HD110 'verenigingen voor sociaal-cultureel volwassenenwerk', basisallocatie HD111 'bewegingen voor sociaal-cultureel volwassenenwerk', basisallocatie HD112 'instellingen voor sociaal-cultureel volwassenenwerk' en basisallocatie HD113 'steunpunt voor sociaal-cultureel volwassenenwerk', zijn middelen voorzien voor de uitvoering van het decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk.

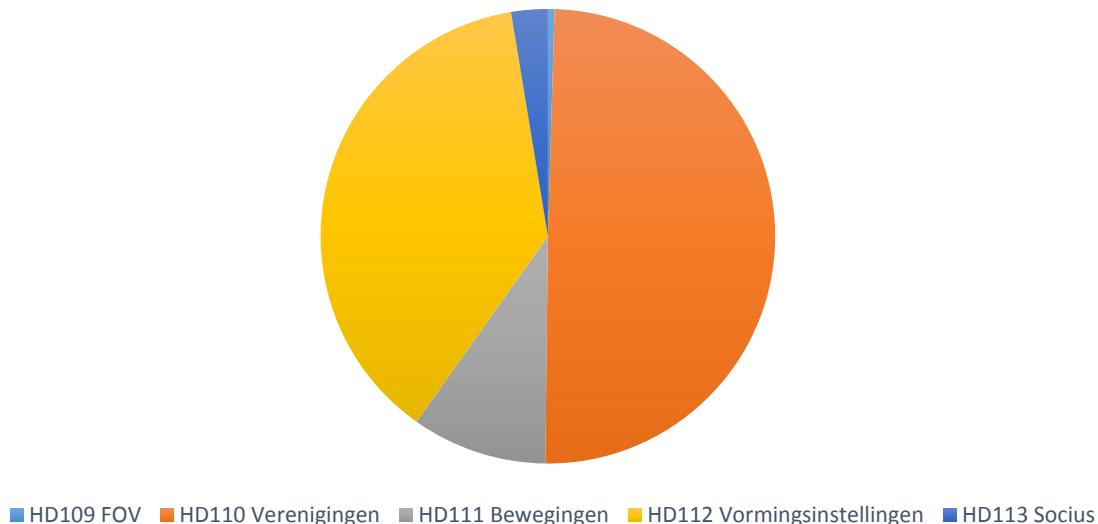
In 2016 werd op de begroting van de Vlaamse overheid 240.000 euro voorzien voor de federatie van erkende organisaties voor volksontwikkelingswerk, 25.586.000 euro voor de verenigingen, 4.957.000 euro voor de bewegingen, 19.345.000 euro voor de landelijke vormingsinstellingen en regionale volkshogescholen en 1.338.000 euro voor het steunpunt voor sociaal-cultureel volwassenenwerk. In totaal beschikt de Vlaamse overheid dus over **51.466.000 euro** voor de uitvoering van het decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk.

Tabel met de middelen voorzien voor de uitvoering van het decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk

	Voorziene middelen in euro
FOV	240.000,00
Verenigingen	25.586.000,00
Bewegingen	4.957.000,00
Vormingsinstellingen	19.345.000,00
Socius	1.338.000,00
TOTAAL	51.466.000,00

Weergave van de middelen voorzien voor de uitvoering van het decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk in een taartdiagram

Voorziene middelen

Deze middelen dienen enerzijds voor de uitbetaling van de subsidie-enveloppes van de sociaal-culturele organisaties en anderzijds voor de uitbetaling van de middelen van de interne staatshervorming.

Door de goedkeuring van 8 april 2011 van het Witboek Interne Staatshervorming kan vanaf 2014 enkel de Vlaamse overheid – en dus niet langer de provincies – een werkingssubsidie geven aan de binnen het decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk structureel gesubsidieerde organisaties.

Overeenkomstig artikel 44, § 4 van het uitvoeringsbesluit werd de subsidie-enveloppe van sociaal-culturele organisaties die in 2011 middelen kregen vanuit een provincie **sinds 1 januari 2014** verhoogd met 90% van de bedragen die door de provincie(s) in 2011 werden uitgekeerd als structurele ondersteuning van die organisatie.

Artikel 44, §5 bepaalt dat de Vlaamse Regering vanaf 2017 kan bepalen hoe de bedragen bedoeld in art 44 §4 waarmee de subsidie-enveloppen van de organisaties werden verhoogd, zullen worden herverdeeld over de erkende organisaties voor sociaal-cultureel volwassenenwerk. Een herverdeling krijgt toepassing in het tweede kalenderjaar na de beslissing van de Vlaamse Regering en op zijn vroegst vanaf het kalenderjaar dat start op 1 januari 2019.

Er wordt bekeken hoe en in welke mate volgende middelen kunnen geïntegreerd worden in de financiering van het nieuwe decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk:

- De middelen die binnen het Participatiedecreet worden voorzien voor initiatieven die in het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk zouden worden opgenomen;
- Gesco-middelen
- VIA-middelen
- DAC-middelen

6.6.3. Een kwalitatief beoordelingssysteem

6.6.3.1. Subsidie-enveloppe 2021-2025

Met het civiel perspectief, de decretale doelstellingen én de erkenning van de intrinsieke waarde van het sociaal-cultureel volwassenenwerk als uitgangspunt van dit nieuwe beleidskader, vormen de eigen ambities van sociaal-culturele organisaties de **vertrekbasis voor subsidiëring**: de organisaties kiezen zelf in grote mate de kaders waarbinnen ze hun missie willen waarmaken. Het beleidskader stelt het belang van duurzame en dynamische werkingen voorop en gaat uit van een duurzame

erkenning waarbij organisaties flexibel kunnen evolueren en ook nieuwe organisaties kansen tot ondersteuning krijgen.

Het subsidiesysteem maakt dus zowel ruimte voor kleinere of startende organisaties als voor de vaste waarden binnen ons sociaal-culturele landschap.

6.6.3.2. Startende organisaties

Startende organisaties die voor het eerst een beroep doen op middelen binnen het kader van het nieuwe decreet, kunnen een aanvraag doen voor 75.000 euro . Dit komt ongeveer overeen met 1VTE en de nodige werkingsmiddelen.

6.6.3.3. Een minimum subsidie-enveloppe

Zowel organisaties die in het decreet van 2003 al erkend zijn als organisaties die al langer een werking hebben maar voor de eerste keer een beroep willen doen op middelen binnen het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk, kunnen een subsidieaanvraag indienen van minimum 150.000 euro. Dit bedrag is nodig om een duurzame, structurele werking te kunnen uitbouwen en is gebaseerd op een werking met 2VTE en daaraan verbonden werkingsmiddelen.

6.6.3.4. Subsidie-enveloppe volgende beleidsperiodes

In de beleidscyclus wordt een evaluatie- en een beoordelingsmoment voorzien dat doorslaggevend is voor de bepaling van de subsidie-enveloppe van de sociaal-culturele organisatie voor de volgende beleidsperiode:

- 1) de evaluatie op basis van de visitatie (met mogelijkheid tot remediëring), waarbij de werking van de sociaal-culturele organisatie van de voorbije jaren wordt geëvalueerd;
- 2) de beoordeling van de subsidieaanvraag, waarbij de geplande werking van de sociaal-culturele organisatie voor de komende jaren wordt beoordeeld.

Op basis daarvan geeft de beoordelingscommissie in het jaar voorafgaand aan de nieuwe beleidsperiode een subsidieadvies aan de minister.

De afstemming van adviezen gebeurt aan de hand van een **leeswijzer voor beoordelingscriteria** (of de kernelementen van het sociaal-cultureel volwassenenwerk). De leeswijzer omvat minimale aandachtspunten bij de bespreking van elk criterium, en richtlijnen m.b.t. welke elementen tot een goed, dan wel slecht oordeel op dit criterium kunnen leiden. De leeswijzer is dus gebaseerd op de decretaal vastgelegde beoordelingscriteria (cf. 6.5), en het daaruit voortvloeiende besluit van de Vlaamse Regering.

Daarnaast gebeurt de afstemming van adviezen aan de hand van **een waardeschaal**, waarbij de werking van de organisatie wordt beoordeeld als 'zeer goed', 'goed', 'voldoende', 'nipt onvoldoende' of 'volstrekt onvoldoende'. Het inhoudelijk en het zakelijk advies zijn verweven met elkaar aangezien deze door dezelfde beoordelingscommissie, bestaande uit externe deskundigen en deskundigen van het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media, worden behandeld.

Uiteindelijk komt de beoordelingscommissie tot een eindoordeel (waarde), waarbij het advies een verhoging, een behoud of een verlaging van de bestaande subsidie-enveloppe kan zijn of een stopzetting van de subsidiëring.

6.7. Beleids- en beoordelingscyclus

6.7.1. Erkenning en subsidiëring

Waar in het huidige decreet een onderscheid is tussen erkennings- en subsidiëeringscriteria, vallen de criteria voor erkenning en subsidiëring in het nieuwe decreet samen. Zolang organisaties worden gesubsidieerd en aan de subsidiëeringsvoorwaarden voldoen, zijn ze automatisch erkend. Nieuwe organisaties moeten dus niet langer een erkenningsprocedure doorlopen voorafgaand aan een

subsiëeringsprocedure. Deze vorm van erkenning en subsidiëring komt tegemoet aan de eerste aanbeveling uit het onderzoek van de Verenigde Verenigingen 'Vertrouwen boven verantwoording'⁴⁰: *'Maak de omschakeling van tijdelijke naar duurzame erkenningen voor verenigingen (met de mogelijkheid om bij manifeste gebreken de erkenning op te schorten/op te zeggen).'*

De erkenning in het nieuw beleidskader betekent dat de Vlaamse overheid de sociaal-culturele organisatie erkent als actor die een bijdrage levert aan de emancipatie van mensen en groepen én aan de versterking van een democratische, duurzame, inclusieve en solidaire samenleving door:

- sociaal-culturele participatie van volwassenen te bevorderen;
- gedeelde samenlevingsvraagstukken tot publieke zaak te maken en mogelijke maatschappelijk vernieuwende praktijken die hierop een werkend antwoord kunnen bieden te ontwikkelen en te verspreiden.

Die erkenning is duurzaam en niet gebonden aan beleidsperiodes. Een organisatie verliest de erkenning en dus ook de subsidiëring als op basis van de evaluatieprocedure wordt beslist dat de organisatie niet of onvoldoende bijdraagt aan het doel van het nieuw Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk.

6.7.2. Beleidscyclus

De beleidscyclus voor sociaal-culturele organisaties beslaat **vijf jaar** en start in het midden van de volgende legislatuur (2019-2024). Zo is de Vlaamse Regering voldoende vertrouwd met het sociaal-culturele werkveld wanneer zij in het jaar voorafgaand aan de nieuwe beleidsperiode een beslissing neemt over de subsidie-enveloppe van de sociaal-culturele organisatie.

De eerste beleidsperiode van het nieuwe decreet zal dus starten op 1 januari 2021 en eindigen op 31 december 2025.

Overzicht beleidsperiodes

Beleidsperiode sociaal-cultureel volwassenenwerk	Beslissing minister over subsidie-enveloppe voorafgaand aan de beleidsperiode)	Legislatuur
• 2021 – 2025 • 2026 - 2030 • 2031 - 2035 • 2036 - 2040	• 2020 • 2025 • 2030 • 2035	• 2019 - 2024 • 2024 - 2029 • 2029 - 2034 • 2034 - 2039

Met het civiel perspectief, de decretale doelstellingen én de erkenning van de intrinsieke waarde van het sociaal-cultureel volwassenenwerk als uitgangspunt van dit nieuwe beleidskader, vormen de eigen ambities van sociaal-culturele organisaties de **vertrekbasis voor subsidiëring**: de organisaties kiezen zelf in grote mate de kaders waarbinnen ze hun missie willen waarmaken. Het beleidskader stelt het belang van duurzame en dynamische werkingen voorop en gaat uit van een duurzame erkenning waarbij organisaties flexibel kunnen evolueren en ook nieuwe organisaties kansen tot ondersteuning krijgen.

Het nieuwe beleidskader ziet opeenvolgende beleidsperiodes als een cyclisch, filmisch gegeven waarbij het **plannen, opvolgen, bijsturen en evalueren als een continuüm** wordt benaderd.

De vijfjarige beleidscyclus:

	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4	Jaar 5
Organisatie	Voor 1/06: indienen bijgestuurd		Voor 1/02: Indienen		Voor 01/01: indienen subsidieaanvraag

⁴⁰ Verenigde Verenigingen, Vertrouwen boven verantwoording, Brussel, 45 p.

	inhoudelijk & zakelijk plan Voor 01/07: remediëringsrapport		VGR		Voor 1/07: Beslissing subsidie-enveloppe Vlaamse Regering
Administratie & externe deskundigen	Voor 01/10: Visitatie remediëring Voor 31/12: Beslissing Vlaamse Regering		1/03-31/12: Visitaties (te valideren door Vlaamse Regering)	1/01-31/03: Visitaties (te valideren door Vlaamse Regering)	01/03-30/04 Beoordelings-commissies en eventuele toelichting subsidieaanvraag of remediëringsgesprek

1. In de eerste jaarhelft (voor 1 februari) van het derde jaar van de beleidsperiode dient de sociaal-culturele organisatie **een voortgangsrapport (VGR)** in. In dit document geeft ze enerzijds aan hoe de doelstellingen uit het beleidsplan en de uitvoering van het zakelijk plan in de eerste twee jaar van de beleidsperiode vorm hebben gekregen en werpt ze een kritische blik op de werking van de voorbije twee jaren in de vorm van een zelfevaluatie. Anderzijds geeft ze aan hoe ze in het lopende en de daarop volgende jaren de verdere uitvoering van de plannen ziet.
2. In de tweede jaarhelft (van maart tot en met december) van het derde jaar en het eerste kwartaal van het vierde jaar (van januari tot en met maart) van de beleidsperiode gaat een gemengde **visitatiecommissie**, bestaande uit drie externe deskundigen en één deskundige van het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media, op basis van het inhoudelijk beleidsplan, het zakelijk plan, het voortgangsrapport en de gegevens m.b.t. de werking, het gesprek aan met de organisatie over haar voorbije werking en haar plannen voor de toekomst. Op basis van vooraf vastgelegde kwaliteitselementen met het oog op de beoordeling van het inhoudelijk beleidsplan, het zakelijk plan, het voortgangsrapport en de gegevens van de werking doet een visitatiecommissie aanbevelingen. Het visitatieverslag wordt uiterlijk 2 maanden na de visitatie aan de organisatie bezorgd. De Vlaamse Regering valideert de visitaties (goedkeuren bedenkingen en eventueel terugsturen). Dit laatste zal later verder uitgewerkt worden. De organisatie zet deze aanbevelingen om in een remediëringsplan dat deel uitmaakt van de subsidieaanvraag. De overheid kan enkel binnen een termijn van 30 dagen ingrijpen op de visitatie na expliciete beslissing van de Vlaamse Regering (zie verder).
3. Voor 1 januari van het laatste jaar van elke beleidsperiode (jaar 5) kunnen sociaal-culturele organisaties **een subsidieaanvraag** doen voor de volgende beleidsperiode. Deze aanvraag bestaat uit een **inhoudelijk beleidsplan** voor vijf jaar, een **zakelijk plan** dat naast de begroting voor de komende beleidscyclus ook aangeeft op welke manier haar financieel, HRM, communicatie, kwaliteitsbeleid, ... zal bijdragen tot de realisatie van het inhoudelijk beleidsplan. De organisatie geeft aan welk subsidiebedrag ze nodig heeft om dat plan waar te maken.
Alle organisaties maken in hun subsidieaanvraag duidelijk hoe ze hebben ingespeeld op de aanbevelingen uit het visitatierapport en hoe ze daar de volgende jaren aan willen verder werken.
4. In de eerste jaarhelft van het laatste jaar van elke beleidsperiode (jaar 5) geeft een **beoordelingscommissie**, op basis van het inhoudelijk plan, het zakelijk plan, het

voortgangsrapport, de gegevens m.b.t. de werking, het visitatieverslag, het eventuele remediëringsplan en een eventuele toelichting van de organisatie, een advies aan de Vlaamse Regering.

De commissie kan de Vlaamse Regering adviseren om de subsidie te behouden, te laten stijgen of dalen of om de organisatie niet langer te subsidiëren. Organisaties kunnen op dat advies een inhoudelijke repliek schrijven die integraal bij het advies aan de Vlaamse Regering wordt gevoegd. Wanneer een organisatie van mening is dat de visitatie- en beoordelingsprocedure niet correct is gevolgd of het beoordelingskader niet correct werd toegepast, kan ze verhaal indienen bij het college van beoordelingsvoorzitters (zie verder bij beoordelingscommissie).

Elke organisatie kan op vraag of op uitnodiging van de commissie gehoord worden en toelichting geven bij hun plan tot remediëring.

5. In het geval de uitwerking van de plannen in het gedrang komt als gevolg van de toekenning van een eventuele lagere subsidie-enveloppe, dient de sociaal-culturele organisatie voor 1 juni van het eerste jaar van de beleidsperiode een bijgestuurd inhoudelijk beleidsplan en zakelijk plan in.

6. Remediëringsproblematiek

Er kunnen zich op basis van de visitaties(theoretisch) drie mogelijkheden voordoen:

a) de visitatie omvat een beperkt aantal bedenkingen, suggesties en aanbevelingen. Deze kunnen door de betrokken organisatie perfect worden verwerkt en behandeld d.m.v.. een remediëringsplan, samen met de subsidieaanvraag voor de volgende periode, het visitatierapport enz... en afgewerkt binnen de voorziene beleidsperiode.

b) de visitatie omvat een aanzienlijk aantal bedenkingen, suggesties en aanbevelingen. Indien de beoordelingscommissie vaststelt dat op basis van het ingediende dossier (beleidsplan, zakelijk plan, visitatie, remediëringsplan, eigen gegevens) de organisatie de kans moet krijgen tot verdere remediëring, wordt de volgende procedure voorzien: op basis van het advies van de visitatiecommissie bedraagt de termijn van de remediëring maximaal 2 jaar. Deze termijn kan uiteraard korter.

Hoe dan ook bij de hypothese van een kritische visitatie (en derhalve een maximale periode van remediëring van 24 maanden) komt men tot het volgende uiterste scenario: indien het visitatierapport ten laatste wordt afgeleverd op 01.05 van jaar 4 dan krijgt de organisatie maximaal tot 30 juni van het eerste jaar van de nieuwe beleidsperiode de tijd om haar remediëringsplan uit te voeren.

Voor 1 juli van het eerste jaar van de nieuwe beleidsperiode dient de organisatie een remediëringsrapport in waarin ze aangeeft welke stappen ze verder heeft ondernomen.

Voor 1 oktober van het eerste jaar van de nieuwe beleidsperiode wordt de organisatie opnieuw gevisiteerd:

- Bij een positief advies kan de Vlaamse Regering beslissen om de subsidiëring te laten verder lopen tot het einde van beleidsperiode. De Vlaamse Regering beslist over een subsidiebedrag dat niet hoger mag zijn dan het bedrag van de vorige beleidsperiode.
- Bij een negatief advies kan de Vlaamse Regering voor 31 december van het eerste jaar van de nieuwe beleidsperiode beslissen om de subsidiëring stop te zetten met ingang van 1 januari van het tweede jaar van de beleidsperiode.

c) de visitatie omvat heel veel negatieve en kritische elementen met het advies dat er niet

kan geremedieerd worden.

Deze organisaties kunnen (theoretisch) nog altijd een aanvraag indienen; maar de kans is bijzonder groot dat de beoordelingscommissie een negatief advies geeft

Voor deze organisaties stopt de subsidiëring op het einde van de eerste beleidsperiode.

6.7.3. Subsidieaanvraag en verantwoordingsdocumenten

Subsidieaanvraag

Sociaal-culturele volwassenenorganisaties zijn missie-, visie- en contextgedreven civiele actoren. In hun subsidieaanvraag geven ze, vertrekkend vanuit hun ambities, aan wat hun bijdrage is aan de realisatie van de decretale doelstellingen, hoe ze dit zakelijk onderbouwen en hoe ze zich verhouden tot de kernelementen van het sociaal-cultureel volwassenenwerk.

Deze subsidieaanvraag bevat de essentialia van de werking.

De subsidieaanvraag is tweeledig:

1. Een **inhoudelijk beleidsplan** met managementsamenvatting voor vijf jaar
 - De missie, de visie en de relatie tot de maatschappelijke context waarin de organisatie werkt maken de kern uit van het beleidsplan. Dit wordt per beleidsperiode geactualiseerd.
 - Het beleidsplan beschrijft aan de hand van strategische doelstellingen welke strategie de organisatie naar voor schuift om haar missie de komende vijf jaar te realiseren.
 - Het beleidsplan toont aan hoe de strategische doelstellingen van de organisatie een bijdrage leveren aan de doelstellingen van het decreet.
 - De organisatie eigent zich minstens twee functies toe en beargumenteert de gemaakte en niet gemaakte functiekeuzes. De organisatie maakt duidelijk hoe ze via haar werking de gekozen functies zal nastreven.
 - Het beleidsplan geeft aan hoe de integratierol, de kritische rol en de laboratoriumrol een plaats hebben in de werking.
 - De organisatie toont aan hoe ze zich verhoudt tegenover enkele kernelementen van het sociaal-cultureel volwassenenwerk:
 - Tot welke doelgroepen of gemeenschappen ze zich richt en hoe ze er mee werkt;
 - Tot welke kansengroepen (mensen in armoede, mensen met een beperking, mensen met een etnisch-culturele achtergrond, gedetineerden) ze zich richt en hoe ze er mee werkt;
 - Welke plaats vrijwilligers hebben in de werking en de aandacht die ze heeft voor het vrijwilligersbeleid;
 - De aanwezigheid in Vlaanderen of Brussel. Dat kan aangetoond worden door een gespreid activiteitenaanbod over Vlaanderen en Brussel of door een relevantie, uitstraling, impact in of voor Vlaanderen of Brussel;
 - De wijze waarop ze werkt in de vrijetijdscontext en naargelang de missie van de organisatie in andere contexten (vb. arbeidscontext).
2. Een **zakelijk plan** voor vijf jaar
 - Een begroting voor vijf jaar
 - De organisatie toont aan op welke manier het financieel- , HRM- , communicatie- , kwaliteitsbeleid, ... zal bijdragen tot de realisatie van het inhoudelijk beleidsplan

Bij het begin van de nieuwe beleidsperiode dient de sociaal-culturele organisatie op basis van de toegekende subsidie-enveloppe een **bijgestuurd inhoudelijk beleidsplan en zakelijk plan** in. In het

inhoudelijk beleidsplan worden de strategische doelstellingen voor de komende vijf jaar vertaald in operationele doelstellingen. In het zakelijk plan wordt de vijfjarige begroting uiteraard bijgestuurd op basis van inhoudelijke wijzigingen van de werking. Belangrijk is dat zowel de plannen wat betreft het inhoudelijke en zakelijke luik van de werking voldoende realistisch en haalbaar zijn.

Organisaties die momenteel erkend zijn binnen het decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk van 2003 en die nauwe banden hebben met elkaar, bijvoorbeeld omdat ze dezelfde personeelsleden tewerkstellen, een identieke raad van bestuur en algemene vergadering hebben, gehuisvest zijn in hetzelfde kantoor..., kunnen binnen het nieuwe beleidskader de keuze maken om als één organisatie een subsidieaanvraag in te dienen en zo af te zien van de in het verleden soms kunstmatig opgebouwde kluwens van vzw's.

Rapportering en verantwoording

Het voortgangsrapport is net zoals de subsidieaanvraag tweeledig:

1. De organisatie geeft aan hoe zij de voorbije twee jaar de doelstellingen uit **het inhoudelijk beleidsplan** vorm heeft gegeven en hoe ze in het lopende jaar en de daarop volgende jaren de uitvoering van het beleidsplan ziet. Tegelijkertijd werpt ze een kritische blik op de werking van de voorbije twee jaar in de vorm van een zelfevaluatie.
2. De organisatie geeft aan hoe zij in de voorbije twee jaar **het zakelijk plan** heeft uitgevoerd, op welke manier dit heeft bijgedragen tot de realisatie van het inhoudelijk plan en hoe de uitvoering ervan in het lopende en de daarop volgende jaren zal gebeuren.

Deze manier van rapporteren en verantwoorden speelt in op de voorstellen die ter verbetering werden geformuleerd in de focusgroepen. Enerzijds werd gesuggereerd om voortgangsrapportering om de twee jaar in te voeren. Anderzijds werd gevraagd om sterker in te zetten op zelfevaluatie in combinatie met verantwoording in dialoog. Zowel het inhoudelijk beleidsplan, het zakelijk plan als het voortgangsrapport zullen onderwerp van discussie zijn tijdens de visitatiegesprekken.

6.7.4. Organisatie van de commissies en het voorzitterscollege

Visitatiecommissie

Een visitatiecommissie bestaat uit twee externe deskundigen en twee deskundigen van het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media. De minister benoemt de externe deskundigen voor een periode van 5 jaar. In totaal worden ongeveer 50 à 60 externe deskundigen benoemd die elk 5 à 10 organisaties visiteren. Op basis van het inhoudelijk plan, het zakelijk plan, het voortgangsrapport en de gegevens m.b.t. de werking gaat de visitatiecommissie in dialoog met de organisatie. De administratie maakt een visitatieverslag, waarin mogelijke verbetersuggesties en aanbevelingen worden geformuleerd die resulteren in een positieve of negatieve evaluatie van de werking.

Beoordelingscommissie

Er wordt gewerkt met 5 beoordelingscommissies die elk bestaan uit 10 à 12 visitatoren en 1 of 2 deskundigen van het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media die zowel een inhoudelijke inbreng hebben als de secretarisfunctie opnemen. Bij de samenstelling van de commissies wordt ervoor gezorgd dat de externe deskundigen die in het kader van de visitaties in dialoog gingen met de organisatie, de subsidieaanvraag behandelen. In elke commissie wordt een voorzitter aangesteld die een modererende rol opneemt en toeziet op de toepassingen van de beoordelingsprocedure.

Elke commissie brengt een advies uit aan de minister over ongeveer 25 à 30 dossiers. Aangezien plannen, opvolgen, bijsturen en evalueren in het nieuw beleidskader als een continuüm wordt benaderd, neemt de beoordelingscommissie bij haar advies zowel de terugblik op de voorbije jaren (op basis van het inhoudelijk beleidsplan, het zakelijk plan, het voortgangsrapport, de gegevens m.b.t. de werking en het visitatieverslag) als de vooruitblik op de volgende jaren (de inhoudelijke en zakelijke planning) in beschouwing. Op die manier vloeien beleidsperiodes mooier in elkaar over en geven ze een realistisch beeld van de werking van organisaties. Organisaties kunnen op dat advies een inhoudelijke repliek schrijven die integraal bij het advies aan de minister wordt gevoegd.

Voorzitterscollege

Een voorzitterscollege samengesteld uit de voorzitters van de beoordelingscommissies en de administratie, bouwt een gemeenschappelijk kader uit voor de beoordelingsprocedure. Daartoe ontwikkelt ze een visie, een methodiek en evaluatie van en voor de beoordelingsprocedure uit wat bijdraagt tot een optimale afstemming van de werking van de beoordelingscommissies.

6.7.5. Beleidsperiode 2016-2020

Het nieuw Decreet betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk treedt in werking in 2018, het derde jaar van de beleidsperiode 2016-2020. Dit geeft organisaties voldoende tijd zich op de nieuwe werkwijze voor te bereiden.

Via overgangsmaatregelen zullen de sociaal-culturele organisaties worden gevisiteerd op basis van het beleidsplan 2016-2020 en de voortgangsrapportage van de eerste drie jaren van de beleidsperiode. Bij de visitatie wordt de organisatie beoordeeld op basis van de beoordelingselementen zoals omschreven in het decreet van 4 april 2003. Vanaf 1 april 2018 kan de beleidscyclus zoals omschreven in het nieuw beleidskader worden toegepast:

- De visitatie waarbij mogelijke verbetersuggesties en aanbevelingen worden geformuleerd, resulteert in een positieve of negatieve evaluatie van de werking. Bij een negatieve evaluatie doorloopt de organisatie een remediëringstraject.
- De organisatie dient voor 1 januari 2020 een subsidieaanvraag in, rekening houdend met het nieuw beoordelingskader.
- De beoordelingscommissie geeft een advies aan de minister over de subsidie-enveloppe en houdt hierbij rekening met zowel de terugblik op de voorbije jaren (op basis van het beleidsplan, de voortgangsrapportage, de gegevens m.b.t. de werking en het visitatieverslag) als de vooruitblik op de volgende jaren (het inhoudelijk beleidsplan en het zakelijk plan).
- Voor 1 juli 2020 beslist de Vlaamse Regering over de subsidie-enveloppe van de sociaal-culturele organisaties.

Tabel beleidscyclus 2016-2020

	2016	2017	2018	2019	2020
Organisatie	Voor 1/04: indienen VGR	Voor 1/04: Indienen VGR	Voor 1/02: Indienen VGR		Voor 1/01: indienen subsidieaanvraag Voor 1/07: Beslissing subsidie- enveloppe Vlaamse Regering
Administratie & externe deskundigen			1/03-31/12: Visitaties (te valideren door Vlaamse Regering)	1/01-31/03: Visitaties (te valideren door Vlaamse Regering)	01/03-30/04: Beoordelings- commissies en eventuele toelichting subsidieaanvraag of remediëringsgesprek

6.8. Samenwerking ondersteunen

Decreet van 4 april 2003

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk is een breed vertakt werkveld dat op het snijvlak met vele andere maatschappelijke domeinen (werk, zorg, onderwijs, politiek, milieu, economie, kunst, mobiliteit, enz.) opereert. Op deze diverse snijpunten ontstonden en ontstaan nieuwe praktijken, organisaties, samenwerkingsverbanden en fusies. Sommige organisaties stromen naar aanleiding van die dynamiek uit de sector (bv. samenlevingsopbouw, basiseducatie, milieu- en natuureducatie,

enz.). Anderen vinden daardoor net hun weg naar de sector. Voor sommige organisaties uit de sector leiden veelvuldige verbanden met andere domeinen in de samenleving tot overbevraging. Denk maar aan de etnisch-culturele federaties die van alle markten thuis zijn⁴¹.

Maar ook binnen de grenzen van de sector van het sociaal-cultureel volwassenenwerk zoeken heel wat professionals en organisaties naar zinvolle samenwerkingsverbanden. Zo tellen we tal van samenwerkingsverbanden tussen de Vormingplus-centra en de landelijke vormingsinstellingen, tussen de verenigingen en de etnisch culturele federaties, tussen bewegingen en verenigingen, enzovoort. Die dynamiek leidt al eens tot fusies van organisaties uit de sector en tot de ontwikkeling van nieuwe federaties, zoals onlangs nog bij de federaties voor personen met een handicap.

De huidige regelgeving speelt hierop in door *'de samenwerking en netwerkvorming met andere organisaties'* als een beoordelingscriterium voor alle werksoorten te hanteren. Ook de samenwerking tussen Vormingpluscentra en de gespecialiseerde vormingsinstellingen, wordt via het decreet beoordeeld.

Het decreet voorziet ook in de erkenning van maximum drie federaties van vormingsinstellingen voor personen met een handicap en drie syndicale vormingsinstellingen wat voor hen een verplichting betekende tot een verregaande samenwerking.

Om maximaal te kunnen inzetten op hun missie, of aspecten daarvan, zoeken praktijken en organisaties naar bijkomende ondersteuning uit andere beleidskaders. Ze dienen dossiers in voor subsidiëring van experimenten en projecten of zelfs voor meer structurele flankerende praktijken en dit bij andere overheden zoals de lokale besturen en de provincies of bij andere beleidsdomeinen. Sommige organisaties uit het sociaal-cultureel volwassenenwerk zetten tot voor kort experimenten op met middelen uit het Participatiedecreet. Maar ook voor meer structurele initiatieven zoals laagdrempelige educatie voor kansengroepen krijgen sommige organisaties uit de sector middelen uit het Participatiedecreet.

Nieuw beleidskader

In de beleidsbrief 2015-2016 staat: *'Ook de samenwerking met andere cultuuractoren en andere maatschappelijke domeinen, zoals bijvoorbeeld welzijn, integratie (vb. Welzijnsschakels, Welzijnswerk), werk en onderwijs, zal een belangrijke plaats krijgen.'*⁴²

Het nieuwe beleidskader wil organisaties stimuleren om samen te werken. Het is immers belangrijk dat er gunstige condities zijn om samen vernieuwende praktijken op te zetten waar misschien nieuwe werkvormen, nieuwe organisaties, nieuwe aanpakken over de grenzen van sectoren heen, kunnen uit voortvloeien. Of om gezamenlijk praktijken te kunnen opschalen en de impact of een andere toegevoegde waarde, zoals het breder inzetten of samen ontwikkelen van expertise, te kunnen vergroten.

Vanuit het civiele perspectief beschouwt de nieuwe regelgeving 'samenwerking en netwerkvorming' zowel tussen organisaties uit de sector van het sociaal-cultureel werk voor volwassenen als met partners uit andere sectoren als een intrinsieke keuze van organisaties. Afhankelijk van de organisatievorm; de missie of het thema waarrond wordt gewerkt zal de ene sociaal-culturele organisatie immers gemakkelijker samenwerkingsverbanden opzetten of netwerken ontwikkelen dan de andere.

Aangezien samenwerken geen doel op zich is maar enkel nuttig is als alle partners dit als een meerwaarde ervaren, wordt 'samenwerking en netwerkvorming' niet langer gehanteerd als beoordelingscriterium.

Het nieuwe beleidskader geeft binnen een homogene subsidiërings- en verantwoordingslogica de ruimte aan organisaties om binnen het beleids- en zakelijk plan hun samenwerkingsverbanden

⁴¹ www.vanallemarktenthuis.be

⁴² Beleidsbrief Cultuur 2015-2016, p. 40

(binnen of over de grenzen van het sociaal-cultureel volwassenenwerk heen) te verduidelijken. Het inhoudelijke en zakelijke aandeel van de verschillende partners in het samenwerkingsverband krijgen op een transparante manier hun weerslag in zowel de subsidieaanvraag (met een duidelijke link tussen het beleidsplan en het zakelijk plan) als de verantwoording van de middelen.

Een belangrijk motief voor samenwerking is het bundelen van versnipperde initiatieven en energie om praktijken te kunnen opschalen en de impact of een andere toegevoegde waarde, zoals het breder inzetten of samen ontwikkelen van expertise, te vergroten. Er wordt een 'win-win-win' gerealiseerd voor alle organisaties en voor hun doelgroepen. Ook kansen op vernieuwende praktijken kan een belangrijk motief voor samenwerking zijn. Samenwerking kan leiden tot nieuwe en krachtige vrijplaatsen voor maatschappelijk vernieuwende praktijken in de tussenruimte tussen organisaties. Door nieuwe en minder voor de hand liggende samenwerkingsverbanden op te zetten, ontstaan misschien nieuwe werkvormen, nieuwe organisaties, nieuwe aanpakken die de grenzen tussen sectoren overstijgen. Het realiseren van efficiëntie- en effectiviteitswinsten is evengoed een motief voor samenwerking.

6.9. Integratie van praktijkgerichte, laagdrempelige educatie voor kansengroepen

Een van de uitgangspunten en doelstellingen van het nieuwe decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk is een versterkte integratie van het participatiedenken binnen dit decreet. Daarom werd gedurende het beleidstraject het Participatiedecreet (dat flankerende en stimulerende maatregelen bevat voor cultuur, jeugd en sport) mee tegen het licht gehouden en bekeken welke maatregelen in het nieuwe decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk of in andere (sectorale) beleidskaders zouden kunnen worden geïntegreerd.

M.b.t. het nieuw beleidskader voor het sociaal-cultureel werk gaat het expliciet om de praktijkgerichte laagdrempelige educatie voor kansengroepen.

Deze maatregel ondersteunt vormingsinitiatieven die de elementaire competenties voor maatschappelijke participatie verhogen. Voor de ondersteuning voor dergelijke vormingsinitiatieven komen volgende verenigingen in aanmerking (Participatiedecreet art. 23, §1):

- (1) minstens twee sociaal-culturele verenigingen voor laagdrempelige, op praktische vaardigheden gerichte vormingsinitiatieven;
- (2) minstens één sportvereniging voor laagdrempelige, op praktische vaardigheden gerichte vormingsinitiatieven in sportgerelateerde bewegingsvormen;
- (3) minstens één vereniging voor blinden en slechtzienden voor vormingsinitiatieven, gericht op het aanleren en trainen van praktische vaardigheden en het gebruiken van aangepaste technische hulpmiddelen.

De gesubsidieerde initiatieven van de organisaties onder punt (1) en (3) realiseren duidelijk sociaal-culturele praktijken (1) of een aanbod dat ook door gesubsidieerde sociaal-culturele vormingsinstellingen voor personen met een handicap (3) zou kunnen worden georganiseerd. De ondersteuning van dergelijke initiatieven kan bijgevolg een plaats vinden in een nieuw Decreet Sociaal-cultureel Volwassenenwerk. Bovendien zijn er in de praktijk sterke verbanden tussen de op basis van de beschreven regelgeving gesubsidieerde verenigingen en een aantal organisaties die erkend en gesubsidieerd zijn binnen het huidige Decreet Sociaal-cultureel Volwassenenwerk. Ook de onder punt (2) gesubsidieerde organisatie is een duidelijk sectorale (sport)organisatie die een plaats kan krijgen binnen het ondertussen uitgebouwd G-sportbeleid.

De initiatieven praktijkgerichte laagdrempelige educatie voor kansengroepen worden dus opgenomen in het nieuwe decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk en de ondersteuning van de sportvereniging binnen deze maatregel krijgt een plaats in het sportbeleid.

Organisaties die zich in de toekomst willen ontwikkelen als sociaal-culturele organisaties (bijvoorbeeld de hobbyverenigingen) kunnen altijd een subsidieaanvraag indienen binnen het nieuwe beleidskader sociaal-cultureel werk voor volwassenen.

6.10. Steunpunt en belangenbehartiging

Voor het geheel van het cultuurbeleid wordt tegen medio 2016 de bovenbouw (steunpunten en belangenbehartigers) in zijn geheel bekeken en zal er een coherent voorstel worden uitgewerkt. Op basis van dit voorstel en het overleg hieromtrent zal al dan niet een aangepast concept worden gepresenteerd voor de respectievelijke deelgebieden van het cultureel landschap.

Sven GATZ